

**Impactul europenizării asupra calitatii democrației în statele candidate la Uniunea Europeană
- O perspectivă comparată asupra României și Poloniei -**

Andrada Albescu

The Impact of Europeanization on the Quality of Democracy in the EU Candidate Countries. A Comparative Perspective on Romania and Poland

Abstract: This research tries to follow the EU's role as an agent of democratization, following the effects of Europeanization on the quality of democracy in the candidate states.

objective: to identify the effects of Europeanization on the quality of democracy in Central and Eastern Europe.

research question:

1. Can we talk about positive effects of Europeanisation on the quality of democracy in the candidate states?

2. If there are any positive effects, do they have short or long term impacts?

Hypothesis : due to the importance of the coercion mechanism, Europeanization was a top to bottom process and led to a decrease in the quality of democracy .

Theoretical framework: a focus on the concepts of Europeanization and quality of democracy and the concrete mechanisms through which Europeanisation may produce effects at the national level.

methodological framework: the binary comparative analysis between Romania and Poland analysis itself: identifying the vulnerable dimensions of the quality of democracy before the start of the negotiation process with the EU.

Conclusions: in the case of Romania, due to the importance of the pressure to adapt, Europeanization was a top to bottom process leading to:

a) a decrease in vertical and horizontal accountability,

b) an improvement in the rule of law ;

In the case of Poland there was a decrease of both vertical and horizontal accountability and a constant vulnerability with regard the rule of law, leading to hypothesis validation.

Keywords : Europeanization, democracy, horizontal and vertical mechanisms, regulatory competition, acquis, horizontal accountability, pressure for adjustment.

Abstract: Cercetarea încearcă să urmărească rolul UE ca agent de democratizare urmărind efectele produse de procesul de europenizare asupra calitatii democrației în statele candidate.

Obiectivul: identificarea efectelor europenizării asupra calitatii democrației în statele din Europa Centrală și de Est.

Întrebări de cercetare:

1. se poate vorbi despre efecte pozitive ale procesului de europenizare asupra calitatii democrației în statele candidate?
2. Dacă există efecte pozitive, atunci ele au impact pe termen lung sau scurt?

Ipoteza: datorită importanței mecanismului de coerciție în procesul de europenizare acesta s-a realizat de sus în jos și a dus la o scădere a calitatii democrației.

Cadrul teoretic: accent pe conceptul de europenizare și pe cel al calitatii democrației, dar și pe mecanismele concrete prin care europenizarea poate produce efecte la nivel național.

Cadrul metodologic: analiză comparativă binară între România și Polonia

Analiză propriu-zisă: pornind de la identificarea dimensiunilor vulnerabile ale calitatii democrației înainte de începerea procesului de negociere cu UE.

Concluzii: În cazul României, datorită importanței presiunii de adaptare procesul de europenizare s-a realizat de sus în jos ducând la:

- a) Scăderea responsabilității verticale și orizontale;
- b) Îmbunătățirea domniei legii;

În cazul Poloniei s-a reamărcat o scădere atât a responsabilității verticale și orizontale cât

și o vulnerabilitate continuă pe dimensiunea de domnie a legii, ceea ce duce la validarea ipotezei.

Cuvinte cheie: europenizare, democrație, mecanisme verticale și orizontale, competiție reglementatoare, aquis, responsabilitate orizontală, presiune de adaptare

Cuvinte cheie: europenizare, democrație, mecanisme verticale și orizontale, competiție reglementatorie, aquis, responsabilitate orizontală, presiune de adaptare.

Extinderea Uniunii Europene spre statele din Europa Centrala si de Est a presupus un efort sustinut din partea acesteia, dar si a tarilor candidate din fostul spatiu comunist. Pentru statele din Europa Centrala si de Est, care in anii '90 abia isi incepeau experienta democratica, alegerea Uniunii Europene ca partener de dialog cu o capacitate de impartasire a unor cunostinte de buna practica in domeniul politicilor si al practicilor democratice, dar si cu o forta economica in continua crestere, reflecta necesitatea unei aprofundari a impactului pe care l-a avut stabilirea acestei relatii in ceea ce priveste democratia din tarile ce fac subiectul acestei cercetari.

In acest context, **tema** pe care mi-am propus sa o abordez este impactul europeanizarii asupra calitatii democratiei in cazul statelor candidate. Am considerat ca o asemenea abordare prezinta un interes academic deosebit, intrucat poate oferi o noua perspectiva in ceea ce priveste rolul Uniunii Europene ca agent de democratizare, urmarind efectele produse de procesul de europeanizare asupra calitatii democratiei in statele candidate.

Plecand de la consideratiile facute mai sus, **obiectivul** acestei cercetari este de a identifica efectele europeanizarii asupra calitatii democratiei in statele din Europa Centrala si de Est¹, pornind de la o analiza comparata intre Romania si Polonia. In vederea realizarii acestui obiectiv, **intrebarile de cercetare** de la care am pornit sunt: 1. Se poate vorbi despre efecte pozitive ale procesului de europeanizare asupra calitatii democratiei in statele candidate? 2. Daca exista efecte pozive, atunci ele au un impact pe termen lung sau scurt?

¹ Deoarece problematica delimitarii efective a Europei Centrale si de Est poate face subiectul unei cercetari separate, atunci cand voi vorbi despre statele din acest spatiu am ales sa fac referire la cele ce sunt subiectul valurilor de extindere din 2004 si 2007 si sunt incluse in acest spatiu, si anume: Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Republica Ceha, Romania, Slovacia, Slovenia si Ungaria.

Pentru a raspunde la aceste intrebari si pentru a atinge obiectivul acestei cercetari am pornit de la urmatoarea **ipoteza de cercetare**: *Datorita importantei mecanismului de coercitie in procesul de europenizare, aceasta s-a realizat de sus in jos si a dus la o scadere a calitatii democratiei in statele candidate.* Am ales aceasta ipoteza de lucru deoarece ea poate permite reliefarea conditiilor de validare, dar si a celor ce pot conduce la invalidarea sau modificarea sa.

In vederea realizarii acestei cercetari am considerat ca este necesara o operationalizare riguroasa a conceptelor pe care le voi folosi, si anume europenizarea si calitatea democratiei. Astfel, in **cadrul teoretic** am pus accentul pe conceptul de europenizare si pe cel al calitatii democratiei, dar si pe mecanismele concrete prin care europenizarea poate produce efecte la nivel national. Un aspect important ce trebuie mentionat este legat de faptul ca in cadrul teoretic am justificat si aplicabilitatea conceptului de europenizare pentru statele candidate.

In ceea ce priveste conceptul de europenizare, trebuie accentuat faptul ca el este unul relativ nou in stiinta politica, fiind legat de studiile privind integrarea europeana. Existenta diferitelor abordari cu privire la europenizare a dus la un set de definitii distincte, in functie de perspectiva din care acest concept a fost analizat. Din acest motiv, am considerat ca este necesara o delimitare comprehensiva si coerenta in ceea ce priveste conceptul de europenizare. In acest sens am ales sa prezint o serie de abordari care vizeaza operationalizarea acestui concept pentru a delimita intensiunea –inteleasa ca totalitatea caracteristicilor unui concept, si extensiunea sa – clasa atributelor la care se aplica conceptul.¹

¹ Sartori, Giovanni *apud* Radaelli, Claudio M., *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*, European Integration online Papers (EIoP), Vol. 4, Nr. 8, 2000, pp. 3-4 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>.

Am început prin a prezenta una din primele definiții oferite conceptului de către Robert Ladrech. Ladrech a definit europeanizarea ca fiind un „proces incremental ce reorientează direcția și forma politicii în așa măsură încât dinamica politică și economică a UE devine parte a logicii organizatoriale a politicii naționale și a formulării politicilor publice interne”.¹ Se poate observa că accentul este pus pe modelarea logicii organizatoriale înțelesă ca „un proces de adaptare a organizațiilor la un mediu schimbat sau în schimbare”² și a elaborării politicilor publice în funcție de climatul economic și politic determinat de Uniunea Europeană. Mergând pe același tip de abordare, autori precum Risse, Cowles și Caporaso au definit europeanizarea ca fiind „emergenta și dezvoltarea la nivel european a unor structuri de guvernare distincte, adică instituții politice, juridice și sociale asociate cu soluționarea problemelor politice ce formalizează interacțiunile dintre actori, dar și a unor rețele de politici specializate în crearea unor reguli europene care să primeze”.³ Un argument nou și important introdus în operationalizarea conceptului de europeanizare de către autorii menționați se referă la faptul că aceștia accentuează necesitatea delimitării europeanizării de alți factori sau procese, ca de exemplu globalizarea sau alți factori interni.⁴

Un contraargument la cele două abordări prezentate până acum, care prezintă conceptul de europeanizare dintr-o perspectivă instituționalistă, este oferit de Knill și Lehmkuhl. În timp ce definițiile prezentate mai sus se concentrează în principal pe schimbările pe care le produce europeanizarea în

¹ Ladrech, Robert *apud* Radaelli, Claudio M., *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*, European Integration online Papers (EIoP), Vol. 4, Nr. 8, 2000, p.3 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>.

² *Ibidem*.

³ Cowles, Maria Green. Caporaso, James. Risse, Thomas, *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change.*, Ed. Cornell University Press, New York, 2001, p.3 disponibil la http://books.google.ro/books?id=p0rqkDVhBsMC&dq=transforming+europe+europeanization+and+domestic+change&pg=PP1&ots=9laPaXIWp5&sig=itP2S1m_Em1_lq3MdTaXGzgBRdk&prev=http://www.google.ro/search%3Fhl%3Dro&q=Transforming+Europe:+Europeanization+and+Domestic+Change&oi=print&ct=title&hl=ro#PPA3,M1

⁴ *Ibidem*.

termeni instituționali și de formulare a politicilor publice, Knill și Lehmkuhl susțin că poate exista și o schimbare în termeni de „alterare a credințelor și așteptărilor actorilor naționali și sub-naționali, fiind bazată pe o logică cognitivă”.¹

Analizând aceste abordări se poate observa că ele nu se exclud, ci se completează, conturând extensiunea conceptului de europeanizare. Astfel, clasa de atribute la care se poate aplica acest concept (extensiunea) se caracterizează atât structuri politice (ca de exemplu instituții, administrație publică etc.), politici publice, dar și structuri cognitive și normative (ca de exemplu discurs, norme, valori etc.).²

În ceea ce privește intensiunea, așa cum menționăm la început, pentru a putea vorbi de europeanizare trebuie să existe un proces de integrare europeană care s-a desfășurat sau este în curs de desfășurare. Din acest motiv, se poate susține faptul că intensiunea conceptului nu include numai statele membre, ci și pe cele candidate.

O dată delimitată intensiunea și extensiunea conceptului de europeanizare, am ales ca definiție de lucru pe cea oferită de Claudio Radaelli, întrucât am considerat că aceasta înglobează cel mai bine toate considerațiile făcute mai sus. Astfel, conform lui Radaelli europeanizarea este „*un proces de construcție, difuziune și instituționalizare a regulilor formale și informale, procedurilor, paradigmatelor de politici, stiluri, ‘modalități de a rezolva lucrurile’, și a credințelor și normelor împărtășite care se definesc și se consolidează întâi în politicile publice europene și în politica europeană și apoi sunt*

¹ Knill, Christoph. Lehmkuhl, Dirk, *How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization*, European Integration online Papers (EIoP), Vol. 3, Nr. 7, 1999, pp. 2-3 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>.

² Radaelli, Claudio M. în ed. Featherstone, Kevin. Radaelli, Claudio M., *The Politics of Europeanization*, Ed. Oxford University Press, New York, 2003, p. 35.

incorporate in logica discursului, identitatii, structurilor politice si politicilor publice nationale.”¹

Conceptualizarea europeanizarii a reprezentat un prim pas in demersul de a fundamenta teoretic aceasta cercetare, inasa pentru rigurozitatea studiului am ales sa prezint si mecanismele europeanizarii, urmarind consideratiile facute de Radaelli in privinta acestora. Acesta sustine ca exista doua clase de mecanisme ale europeanizarii, si anume mecanisme verticale si orizontale. Conform lui Radaelli, mecanismele verticale sunt cele ce demarcheaza clar nivelul european unde politica europeana si politicile comunitare se definesc, de cel national unde acestea trebuie sa fie metabolizate, si, ceea ce este si mai important, ele se bazeaza pe existenta unei presiuni de adaptare.² Spre deosebire de acestea, mecanismele orizontale privesc europeanizarea ca pe un proces unde nu exista nici o presiune de adaptare in vederea conformarii cu modelul european de politici si procese; mai degraba ele rezida intr-o forma de adaptare la Uniunea Europeana bazata pe tipare de socializare sau influentate de piata.³ Se poate observa ca aceste categorii conduc la definirea unor mecanisme ce se pot caracteriza in functie de existenta sau nu a unui model european prescris, cu privire la politici, procese si institutii.

In ceea ce priveste mecanismele datorate prezentei unui model european prescris, acestea sunt coercitia si mimetismul, iar cel in care nu este prescris un astfel de model este competitia reglementatoare. De asemenea, autorul mentioneaza si o serie de mecanisme suplimentare definite ca fiind de incadrare, si anume preluarea solutiilor de politici din UE, convergenta in jurul unor paradigme de politici si diseminarea modului de guvernanta in retea.⁴ Intrucat in cadrul lucrarii m-am centrat cu precadere pe mecanismul de coercitie, il voi prezenta in continuare pe acesta. Astfel, coercitia se refera

¹ Idem, p. 30.

² Idem, p. 41.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem

in principal la impunerea directivelor de catre UE pe care statele membre trebuie sa le puna in aplicare dupa o anumita perioada de timp si sa creeze de asemenea aranjamentele reglementatoare.¹

O data delimitat conceptul de europeanizare si mecanismele sale specifice, am operationalizat conceptul de calitate a democratiei. Inainte de a vorbi despre calitatea democratiei, am ales urmatoarea definitie de lucru pentru democratie: „*un sistem de guvernare in care conducatorii sunt permanent raspunzatori pentru actiunile lor in spatiul public in fata cetatenilor, care actioneaza indirect, prin procesul de competitie si cooperare ce are loc intre reprezentantii lor ales*”². Pentru a vorbi despre calitatea democratiei am pornit de la aceasta definitie de lucru a democratiei, inasa am avut in vedere si conditiile procedurale minimale pentru existenta unei democratii propuse de Robert Dahl.³ Astfel, plecand de la aceste consideratii, am ales sa urmez abordarea lui Leonardo Morlino si Larry Diamond cu privire la calitatea democratiei. Conform celor doi autori, calitatea democratiei se caracterizeaza prin opt dimensiuni, si anume: cinci procedurale – domnia legii, participare, competitie, responsabilitatea verticala si responsabilitate orizontala, doua de continut – respectarea drepturilor civile si politice si egalitate politica mai mare, si una de rezultat – de raspuns (responsiveness), inteleasa ca perceptia cetatenilor cu privire la gradul de compatibilitate intre asteptarile lor normative si politicile promovate de cei alesi.⁴

O data stabilit cadrul teoretic pe care se fundamenteaza cercetarea de fata am stabilit in **cadrul metodologic** metoda de cercetare utilizata, si anume

¹ Idem, p. 42.

² Schmitter, Phillippe. Karl, Terry, *Ce este...si ce nu este democratia*, Revista Romana de Stiinte Politice, Vol. 2, Nr. 1, 2002, p. 5

³ Dahl, Robert, *Dilemmas of Pluralist Democracy* apud Schmitter, Phillippe. Karl, Terry, *Ce este...si ce nu este democratia*, Revista Romana de Stiinte Politice, Vol. 2, Nr. 1, 2002, p. 10-11.

⁴ ed. Diamond, Larry. Morlino, Leonardo, *Assessing the Quality of Democracy*, Ed. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2005, p. xii.

analiza comparativa binara. Am considerat ca aceasta metoda este extrem de utila tipului de cercetare pe care am realizat-o intrucat „comparatia binara pare cateodata cel mai bun mijloc de a incerca un studiu care nu ocoleste nici specificul, nici generalul [...] si sporeste interesul fiecareia pentru cealalta.”¹

Am ales sa compar Romania cu Polonia in primul rand deoarece aceste doua tari prezinta mai multe similaritati, si in al doilea rand intrucat ele fac parte din valuri distincte de aderare, ceea ce poate duce la predictii privind legatura intre procesul de europenizare si calitatea democratiei.

Deoarece nu am dorit sa fac un audit complet al democratiei din statele din Europa Centrala si de Est, ci sa evidentiez impactul procesului europenizarii din punct de vedere al efectelor acesteia asupra democratiei, am ales sa identific relatiile cauzale directe intre mecanismele europenizarii si dimensiunile calitatii democratiei. Am considerat acest demers a fi unul necesar pentru ca cercetarea sa nu devina exhaustiva in sensul in care sa se centreze pe aspecte ce nu sunt relevante. In acest sens am identificat existenta a unei relatii cauzale directe intre mecanismul de coercitie realizat prin instrumente tari precum *acquis comunitar* si capitole de negociere si trei dimensiuni ale calitatii democratiei: responsabilitate orizontala, responsabilitate verticala, respectiv domnia legii. Astfel, am ales sa analizez efectele prezentei instrumentului *acquis comunitar* asupra responsabilitatii orizontale si verticale a guvernantilor si efectele prezentei instrumentului *capitole de negociere* (mai exact cel de Justitie si Afaceri Interne) in ceea ce priveste domnia legii. Pentru a analiza aceste relatii cauzale am utilizat ca instrument de lucru rapoartele de tara ale Comisiei Europene, atat cele din perioada negocierilor de aderare, cat si cele din perioada de monitorizare (in cazul Romaniei).

¹ Dogan, Mattei. Pelassy, Dominique, *Cum sa comparam natiunile*, Ed. Alternative, Bucuresti, 1993, p. 130.

Analiza proriu-zisa pentru ambele tari am realizat-o pornind de la identificarea dimensiunilor vulnerabile ale calitatii democratiei inainte de inceperea procesului de negociere cu Uniunea Europeana. Astfel, in cazul Romaniei, pentru perioada 1990-2000 am identificat trei dimensiuni continuu marcate de dificultati, cu imbunatatiri reduse sau deloc – si chiar regres, in controlarea fenomenului coruptiei - , si anume domnia legii, respectiv responsabilitatea verticala si cea orizontala.¹ Similar, in cazul Poloniei am observat ca pentru perioada 1990-1998 dimensiunea domniei legii, in mod particular problema coruptiei si cea privind sistemul judiciar, precum si cea referitoare la responsabilitatea orizontala, prezentau inca multe probleme in momentul inceperii negocierilor de aderare la Uniunea Europeana.²

Plecand de la consideratiile de mai sus am analizat impactul procesului de europenizare, realizat prin intermediul mecanismului de coercitie asupra celor trei dimensiuni care conduc la o relatie de cauzalitate directa, si care au fost si identificate ca fiind cele mai vulnerabile in perioada de pre-aderare.

In **cazul Romaniei** cercetarea efectuata pe relatia cauzala intre instrumentul tare acquis comunitar (mai exact transpunerea normelor comunitare si armonizarea celor nationale cu cele europene) si dimensiunile de responsabilitate orizontala si responsabilitate verticala a reliefat faptul ca pe anumite capitole (Libera circulatie a persoanelor, Libera circulatie a serviciilor, Impozitarea, Cultura si politica in domeniul audio-vizualului, Politica regionala si coordonarea instrumentelor structurale, Uniunea vamala, Politica externa si de securitate comuna) a existat o variatie pe anii 2000-2004 de la progrese satisfacatoare la nesatisfacatoare sau deloc in raport cu anul anterior in ceea ce priveste transpunerea normelor comunitare si

¹ A se vedea raportul International IDEA, *Democratia in Romania*, Ed. Humanitas, Bucuresti, 1997, p. 25 si studiul Bancii Mondiale cu privire la fenomenul coruptiei disponibil la http://info.worldbank.org/governance/kkz2005/country_report.asp?countryid=186

² A se vedea rapoartele Transparency International disponibile la http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi__1; http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi__1/1998

armonizarea celor naționale cu acestea. O explicație în acest sens putea fi legată de volumul mare de legislație pe care România trebuia să îl transpună sau să îl armonizeze, peste 80.000 de pagini de texte de lege.¹ Deși numărul actelor de lege ce trebuiau transpuse era considerabil, trebuie luat în calcul faptul că România își asumase această responsabilitate în vederea obținerii statutului de membru, ceea ce înseamnă că progresele înregistrate de la un an la altul în transpunerea legislației comunitare și armonizarea celor naționale cu acestea trebuiau să se facă într-un ritm accelerat – și, implicit, în continuă creștere. Faptul că au existat capote pentru care progresul în ceea ce privește *acquis-ul* este unul discontinuu în contextul de mai sus denotă un grad scăzut al *responsabilității orizontale*. În plus, această variație a progreselor înregistrate în ceea ce privește transpunerea legislației europene și armonizarea celei naționale cu aceasta se pot identifica și pentru perioada de monitorizare 2005-2006.

Un alt aspect punctat în ceea ce privește efectele produse de europeanizare prin acest instrument tare (*acquis-ul* comunitar) este modul efectiv în care legislația europeană a fost transpusă. Astfel, actele legislative ce vizau transpunerea *acquis-ului* au fost în principal date de către guvern prin intermediul ordonanțelor de urgență, necesitând doar acordul ulterior al parlamentului.² Pentru dimensiunea legată de responsabilitatea orizontală a guvernărilor în fața altor actori instituționali, acest lucru semnifică un grad scăzut al acesteia. În plus, ținând cont de faptul că membrii Parlamentului României sunt aleși prin vot direct de către cetățeni – în fața cărora sunt responsabili pentru actele lor, ei fiind în serviciul poporului³ – spre deosebire de guvern care este numit, se poate spune că acest proces de adoptare a

¹ Grabbe, Heather, *The EU's Transformative Power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*, Ed. Palgrave Macmillan, New York, 2006, p. 33.

² Sadurski, Wojciech, *Accession's Democracy Dividend : From Conditionality to Post-Accession*, 2003 disponibil la http://www.iue.it/LAW/Events/WSWorkshopNov2003/Sadurski_paper.pdf.

³ *Constitutia României*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2007, p. 39.

acquis-ului comunitar prin ordonante de urgenta sugereaza si un grad scazut de responsabilitate verticala.

In ceea ce priveste relatia cauzala dintre instrumentul tare capitole de negociere (cel supus analizei fiind Justitie si Afaceri Interne) si domnia legii, trebuie precizat faptul ca am ales sa analizez trei dimensiuni prezente in capitolul mentionat care pot fi corelate cu indicatorii domniei legii, si anume lupta impotriva fraudelor si coruptiei, cooperarea judiciara in materie civila si penala, si cooperarea politieneasca si lupta impotriva crimei organizate. Rezultatele cercetarii au reliefat urmatoarele:

1. In ceea ce priveste adoptarea masurilor in domeniul luptei impotriva fraudelor si coruptiei se remarca rezultate nesatisfacatoare pentru perioada 2000-2003, in principal Rapoartele Comisiei fiind centrate pe problematica coruptiei.
2. In legatura cu cooperarea judiciara in materie civila si penala se remarca un progres discontinuu in adoptarea si implementarea masurilor prevazute pentru acest domeniu.
3. Singurul domeniu care prezinta atat un progres constant, cat si rezultate satisfacatoare privind masurile adoptate si implementate este cel referitor la cooperarea politieneasca si lupta impotriva crimei organizate.

Cu toate acestea, monitorizarea implementarii si adoptarii masurilor pentru perioada 2005-2006, cand Romania semnase deja Tratatul de Aderare, se poate observa ca apar rezultate satisfacatorii pentru toate cele trei domenii. Explicatia pentru aceasta situatie rezida in prezenta clauzei de amanare a aderarii si ,implicit deci, in prezenta unei presiuni de adaptare ridicata. Astfel, am identificat o imbunatatire in ceea ce priveste dimensiunea domnia legii pentru perioada de referinta.

Rezultatele cercetarii pentru Romania au condus la o modificare a ipotezei de cercetare, aceasta putand fi exprimata astfel: *Datorita importante presiunii de adaptare in ceea ce cadrul mecanismului de coercitie, procesul*

de europeanizare s-a realizat de sus in jos ducand la: a) scaderea responsabilitatii verticale si orizontale; si b) imbunatatirea domniei legii.

In **cazul Poloniei**, la fel ca si in cel al Romaniei, cercetarea efectuata pe relatia cauzala intre instrumentul tare acquis comunitar si dimensiunile de responsabilitate orizontala si responsabilitate verticala au reliefat faptul ca exista o variatie pe anumite capitole (Libera circulatie a serviciilor, Libera circulatie a persoanelor, Politica in domeniul concurentei, Educatie, formare profesionala si tineret, Telecomunicatii si tehnologia informatiilor, Cultura si audio-vizual, Uniunea economica si monetara, Agricultura, Pescuit, Energie, Politica in domeniul transporturilor, Politici sociale si ocuparea fortei de munca, Politica regionala si coeziunea, Protectia mediului inconjurator, Justitie si Afaceri Interne, Dispozitii financiare si bugetare) de la o evolutie satisfacatoare – in ceea ce priveste transpunerea legislatiei comunitare si armonizarea celei nationale cu aceasta, la una nesatisfacatoare sau chiar la lipsa unui progres. In plus, daca in cazul Romaniei o procedura frecvent intalnita pentru o adoptare mai rapida a acquis-ului comunitar era legata de prezenta ordonantelor de urgenta ale guvernului, in Polonia se poate remarca adoptarea unei proceduri speciale ce urmareste o adoptare cat mai rapida a normelor europene.¹

In baza acestor consideratii se poate concluziona faptul ca si in Polonia s-a remarcat o scadere atat a responsabilitatii orizontale, cat si a celei verticale.

In ceea ce priveste analiza efectuata pe relatia cauzala capitole de negociere (capitolul JAI) si domnia legii rezultatele au reliefat urmatoarele:

1. In domeniul luptei impotriva fraudelor si a coruptiei Polonia nu era aliniata complet la acquis-ul comunitar; desi actorii institutionali din Polonia si-au concentrat eforturile in directia implementarii strategiei anticoruptie, gradul

¹ Batory, Agnes, *The legal implications of EU enlargement : Hungary, Poland and the Czech Republic*, Ed. The Royal Institute of International Affairs, Marea Britanie, 2003, p. 4 disponibil la http://www.chathamhouse.org.uk/files/3085_lieue.pdf

coruptiei a crescut – cu precizarea ca exista deja un grad mare al coruptiei in perioada anterioara.¹

2. In domeniul cooperarii judiciare in materie civila si penala se semnala ca alinierea la acquis-ul comunitar ar fi trebuit sa se definitiveze pana la momentul aderarii de facto, aceasta realizandu-se intr-un ritm alert. Probleme au fost evidentiate in ceea ce priveste intarirea structurilor administrative pentru stabilirea unui contact direct intre autoritatile sistemului juridic, accesul limitat al cetatenilor la sistemul juridic – in sensul obtinerii informatiilor – dar si durata relativ mare de rezolvare a proceselor individuale.²

3. In domeniul cooperarii politienesti si a luptei impotriva crimei organizate se remarca faptul ca desi au existat multe progrese, mai ales din punct de vedere legislativ – incluzand aici implementarea legislatiei –, ramanea ca punct slab coordonarea fortelor de politie.³

Astfel, se poate observa faptul ca in cazul Poloniei se remarca o vulnerabilitate continua pe dimensiunea de domnie a legii, ceea ce duce la validarea ipotezei initiale.

Comparand cele doua cazuri se poate observa faptul ca diferentele principale s-au concentrat pe impactul mecanismului de coercitie asupra domniei legii. Acest lucru l-am explicat ca datorandu-se faptului ca Polonia reprezinta un caz exceptie, intrucat asupra sa nu a existat o presiune de adaptare ridicata ca in cazul Romaniei. Exista doua argumente care justifica aceasta afirmatie. In primul rand, dintre toate statele foste comuniste din Europa Centrala si de Est care se aflau in procesul de aderare la Uniunea Europeana, Polonia era tara cu cea mai mare suprafata si populatie, acest lucru avand o consecinta importanta in ceea ce privea ponderea voturilor in

¹ *Comprehensive monitoring report on Poland's preparations for membership*, 2003, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/cmr_pl_final_en.pdf.

² Idem.

³ Idem.

Consiliul UE și posibilitatea creării minorității de blocaj.¹ În plus, importanța geopolitică a Poloniei (ținând cont de învecinarea acesteia cu Rusia și ieșirea la Marea Baltică) alături de aspectele evidențiate mai sus au făcut ca Polonia să considere că trebuie să intre în primul val de extindere spre statele Europei Centrale și de Est, această opinie fiind susținută și de o parte dintre actorii politici din unele state membre, printre care cea mai vizibilă în acest sens a fost Germania.²

Concluzionand, se poate spune că, deși am atins obiectivul propus în această cercetare, ea prezintă anumite limite. În primul rând, este vorba despre reconsiderarea variabilelor cercetării, și anume necesitatea includerii variabilei presiune de adaptare. În al doilea rând, dacă este introdusă variabila presiune de adaptare, va fi necesară și o analiză a situației calității democrației post-aderare în contextul menținerii variabilei europeanizare.

Cu toate acestea, consider că analiza efectuată cu privire la impactul europeanizării asupra calității democrației a reliefat un aspect important, și anume că, deși se remarcă o scădere a responsabilității orizontale și verticale, se înregistrează îmbunătățiri semnificative pe dimensiunea domnia legii în contextul unei presiuni de adaptare considerabile.

¹ Barbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la Economic la Politic*, Ed. Tritonic, București, 2005, pp. 356-359.

² trad. și adaptat Grabbe, Heather, *The EU's Transformative Power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*, Ed. Palgrave Macmillan, New York, 2006, p. 111.

Bibliografie:

1. Batory, Agnes, *The legal implications of EU enlargement : Hungary, Poland and the Czech Republic*, Ed. The Royal Institute of International Affairs, Marea Britanie, 2003 disponibil la http://www.chathamhouse.org.uk/files/3085_lieue.pdf.
2. Barbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la Economic la Politic*, Ed. Tritonic, Bucuresti, 2005
3. Cowles, Maria Green. Caporaso, James. Risse, Thomas, *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change*, Ed. Cornell University Press, New York, 2001 disponibil la http://books.google.ro/books?id=p0rqkDVhBsMC&dq=transforming+europe+europeanization+and+domestic+change&pg=PP1&ots=9laPaXIWp5&sig=itP2S1m_Em1_lq3MdTaXGzgBRdk&prev=http://www.google.ro/search%3Fhl%3Dro&q=Transforming+Europe:+Europeanization+and+Domestic+Change&oi=print&ct=title&hl=ro#PPA3,M1.
4. Diamond, Larry. Morlino, Leonardo, *Assessing the Quality of Democracy*, Ed. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2005
5. Dogan, Mattei. Pelassy, Dominique, *Cum sa comparam natiunile*, Ed. Alternative, Bucuresti, 1993
6. Featherstone, Kevin. Radaelli, Claudio M., *The Politics of Europeanization*, Ed. Oxford University Press, New York, 2003
7. Grabbe, Heather, *The EU's Transformative Power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*, Ed. Palgrave Macmillan, New York, 2006
8. International IDEA, *Democratia in Romania*, Ed. Humanitas, Bucuresti, 1997

9. Knill, Christoph. Lehmkuhl, Dirk, *How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization*, European Integration online Papers(EIoP), Vol. 3, Nr. 7, 1999 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>
10. Radaelli, Claudio M., *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*, European Integration online Papers (EIoP), Vol. 4, Nr. 8, 2000 disponibil la <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>.
11. Sadurski, Wojciech, *Accession's Democracy Dividend : From Conditionality to Post- Accession*, 2003 disponibil la http://www.iue.it/LAW/Events/WSWorkshopNov2003/Sadurski_paper.pdf.
12. Schmitter, Phillippe. Karl, Terry, *Ce este...si ce nu este democratia*, Revista Romana de Stiinte Politice, Vol. 2, Nr. 1, 2002
13. *Constitutia Romaniei*, Regia Autonoma „Monitorul Oficial”, Bucuresti, 2007
14. *Comprehensive monitoring report on Poland's preparations for membership*, 2003, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/cmr_pl_final_en.pdf.
15. http://info.worldbank.org/governance/kkz2005/country_report.asp?countryid=186
16. http://www.transparency.org./policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi__1
17. http://www.transparency.org./policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi__1/1998

Cooperarea la nivel european in domeniul securitatii energetice - O abordare rational institutionalista -

Alina Iosefina Bolfos

European Cooperation in the Field of Energy Security. A Rational Institutional Approach

Abstract: Problem: the energy resources of the world are insufficient to respond to increasing energy consumption by the population

Approach: , rational choice theory

Method: analysis and institutional development, common goods theory

hypothesis: There is cooperation between the Member States in the field of energetic security as a common good affected by the tragedy of commons, which comes from the EU developing a strategy of cooperation which Member States will be subject to.

Objectives:

- 1.establishing the exact causes for cooperation and pinpointing the effects of these causes;
2. showing that energetic security is a common good affected by the tragedy of commons, as an argument for the necessity of cooperation between the Member States in the matter of energy.

Question: how could the EU Member States cooperate in order to organize and adopt rules to preserve a resource such as energy?

Conclusions

- 1.The security of the EU's energy is a common good
- 2.The UE functioned as a group who tried to find their own solutions for the energy problem that has created functional rules in most Member States.
3. The evolution of cooperation at the European level began with states delegating power to the European Commission to propose solutions, but they have always been implemented in consultation with members of the group that is a Member States.
- 4.The Energy security management process is in progress but further discussion and coordination are needed.

Keywords: energy security, common goods, cooperation, action arena.

Abstract

Probleme: resursele energetice de pe glob sunt insuficiente consumului crescând de energie al populației.

Abordare: Teoria alegerii rationale

Metoda: Analiză și dezvoltare instituțională; teoria bunurilor comune;

Ipoteza: Există cooperare între statele membre în privința securității energetice, privită din perspectiva tragediei bunurilor comune, rezultată din implicarea UE în elaborarea unei strategii în domeniul energiei cărora statele membre trebuie să se supună.

Obiectiv I. Aflarea cauzelor exacte care au determinat cooperarea și aflarea efectelor acestor cauze.

Obiectiv II. Demonstrarea faptului că securitatea energetică este un bun comun supus tragediei ca argument al necesității cooperării între statele membre în privința energiei.

Întrebare: Cum și în ce fel au reușit statele membre UE să se organizeze, să coopereze și să adopte reguli pentru a conserva o resursă cum este cea energetică?

Concluzii:

1. Securitatea energetică a UE este un bun comun supus tragediei.
2. UE a funcționat ca un grup care a încercat să-și găsească propriile soluții în problema energiei, care și-a creat reguli funcționale în majoritatea statelor.
3. În ceea ce privește studiul evoluției cooperării la nivel european se observă că statele au delegat Comisiei Europene responsabilitatea propunerii de soluții, dar întotdeauna acestea au fost implementate prin consultarea membrilor grupului, adică statele.
4. Procesul gestionării securității energetice este în curs de desfășurare; sunt necesare discuții și coordonări viitoare.

Cuvinte cheie: securitate energetică, bun comun, cooperare, arena de acțiune

Interesul cercetării mele se situează în aria securității energetice a statelor membre UE și a Politicii Energetice Europene, un subiect de actualitate în rândul politicianilor, cercetătorilor și mass-mediei în ultima vreme. Subiectul prezintă un asemenea interes datorită unei probleme reale cu care se confruntă UE, și anume aceea că resursele energetice de pe glob sunt insuficiente pentru a răspunde consumului crescând de energie al populației. În Europa, 55% din cererea de petrol este asigurată din importuri din Orientul Mijlociu, Africa și Rusia. În ceea ce privește gazul natural, doar 63% din necesar este asigurat din producția proprie, 22% este importat din Rusia, iar restul din Algeria. Se estimează că până în 2030 UE va deveni dependentă în proporție de 65% de importul de energie, 84% față de importul de gaze naturale și 93% față de cel de petrol.

Abordarea temei securității energetice a UE este una neo-institutionalistă, linia teoriei alegerii rationale, iar metoda folosită poartă numele de Analiza și Dezvoltare Instituțională (ADI).

Ipoteza de la care pleacă lucrarea este aceea conform căreia statele membre UE, puse în situația de a gestiona un bun comun supus tragediei cum este securitatea energetică, au constientizat pericolul și au elaborat o strategie de tip cooperativ careia i se vor supune, precum și măsuri comune pentru evitarea tragediei. Comunitatea analizată este UE, iar actorii sunt statele membre care se comportă ca niște indivizi raționali. Ceea ce mi-am propus în această lucrare a fost să demonstrez că există o cooperare a statelor membre în privința securității energetice venită din interiorul UE și să aflăm care sunt cauzele exacte care au determinat cooperarea și dacă aceasta a dat roade (dacă s-a realizat salvarea bunului comun) .

Lucrarea încearcă să răspundă la întrebarea: *cum și în ce fel au reușit statele membre UE să se organizeze, să coopereze și să adopte reguli pentru a conserva o resursă cum este cea energetică?* **Teoria** care stă la baza cercetării mele este cunoscută sub denumirea de „Tragedia bunurilor

comune” despre care vorbea economistul Garret Hardin în 1968. Teoria spune că dacă mai mulți actori raționali sunt puși în situația de a gestiona un bun comun, aceștia acționând rațional vor ajunge să distrugă acel bun.

Cercetarea propriu-zisă debutează prin explicarea conceptului de securitate energetică, în general, și a UE în particular. Într-un prim capitol, descriu pe larg metoda folosită ca instrument al cercetării, și anume Analiza și Dezvoltare Instituțională (ADI) și explic cum poate fi văzută securitatea energetică a UE ca un bun comun.

Conceptul de securitate energetică a UE. Comisia Europeană definește securitatea energetică drept „abilitatea de a asigura că nevoile esențiale de energie viitoare pot fi satisfăcute atât prin resursele adecvate interne, lucrate sub condiții economice acceptabile sau menținute drept resurse strategice, cât și prin apel la surse externe accesibile și stabile”¹.

Securitatea energetică a UE văzută ca bun comun. Metoda ADI este ideală pentru a studia diferite tipuri de bunuri comune. Un *bun comun* are *proprietatea de neexclusivitate* (este destinat tuturor spre folosință) și *rivalitate* (unitățile extrase nu pot fi folosite de mai mulți indivizi în același timp). Resursele energetice nu pot fi bunuri comune pentru că ele sunt cumpărate pe bani și sunt exclusive; și energia este tot bun privat. *Securitatea energetică este însă un bun comun pentru că:*

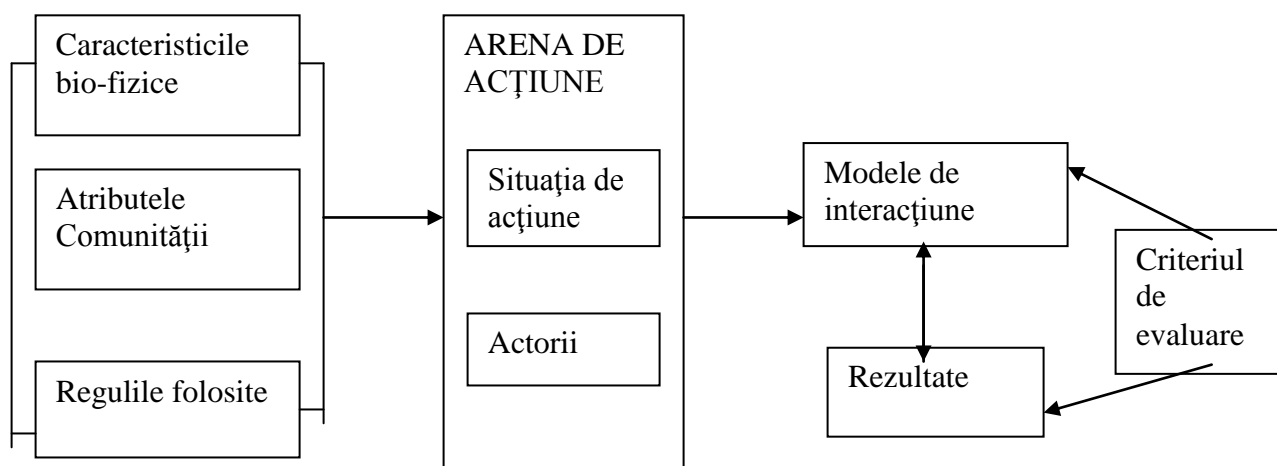
1. este evident că are proprietatea de neexclusivitate - toate statele membre, conform Politicii Energetice Europene, trebuie să beneficieze de securizarea resurselor, asigurarea energiei necesare consumului etc.;
2. dacă privim securitatea energetică din punctul de vedere al consumului de resurse energetice, observăm că detine și proprietatea de rivalitate; astfel,

¹ A se vedea EUROGULF: „An EU-GCC Dialogue for Energy Stability and Sustainability, European Commission Final Research Report”, Aprilie 2005, http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/studies/2005_04_eurogulf_kuwait_en.pdf

un stat nu poate consuma aceeași unitate din resursa care a fost consumată de un alt stat membru.

Metoda ADI (Analiza și Dezvoltare Instituțională)¹ presupune luarea în calcul a anumitor variabile care caracterizează situația de administrare a unui bun comun de către o comunitate și, prin intermediul cărora, dacă le urmărim cu atenție, vom ajunge să înțelegem mult mai bine situația analizată.

Variabilele metodei ADI

Cadrul ADI facilitează dezvoltarea unei metode comparative de analiză instituțională și încearcă să răspundă la întrebarea cum reușesc oamenii să se unească, să creeze comunități și organizații și să elaboreze norme și decizii pentru a-și atinge scopurile.

¹ A se vedea Ostrom Elinor și Hess Charlotte, "A Framework for Analyzing the Knowledge as Commons", <http://dlc.dlib.indiana.edu/archive/00002109/01/Hess-Ostrom-DLC.pdf>

Ca prim obiectiv al cercetării, am urmărit demonstrarea faptului că securitatea energetică este un bun comun supus tragediei, ca argument al necesității cooperării între statele membre în chestiunea energiei.

Mai departe (capitolul II) am analizat situația energetică a UE din prisma a trei variabile ale metodei ADI: caracteristicile bio-fizice ale bunului comun, atributele comunității UE, regulile comunității.

Prin **studierea caracteristicilor bio-fizice** ale bunului securitate energetică, precum și prin **studierea comunității** am reușit să înțeleg de ce era nevoie de o cooperare în sectorul energetic și care au fost motoarele acestei cooperări. Concluziile la care am ajuns au fost că securitatea energetică a UE este un bun comun supus tragediei deoarece :

- resursele energetice ale întregului glob sunt limitate în timp și spațiu.
- resursa este localizată în abundență în alte regiuni decât cea a UE.
- furnizorii majori ai UE sunt state cu regimuri instabile, dominate de conflicte sau cu tendințe dictatoriale.
- rezervele europene sunt puține, iar momentan dependența față de alte state pentru furnizarea energiei sau a resurselor energetice primare este mare. UE este dependentă de importurile de resurse din alte regiuni: în Europa, 55% din cererea de petrol este asigurată din importuri din Orientul Mijlociu, Africa și Rusia. În ceea ce privește gazul natural, doar 63% din necesar este asigurat din producția proprie, 22% este importat din Rusia, iar restul din Algeria. Se estimează că până în 2030 UE va deveni dependentă în proporție de 65% de importul de energie, 84% față de importul de gaze naturale și 93% față de cel de petrol.
- pentru că resursele sunt puține ca număr și UE depinde de importuri, prețurile practicate la energie sunt mari pentru consumatori.

Topirea ghetarilor, încălzirea globală sunt realități ale lumii în care trăim care au determinat statele europene să se întrebe care sunt cauzele acestor

fenomene. Raspunsul a fost ca doua din motive sunt prelucrarea defectuoasa a resurselor energetice si consumul acestora. Acest lucru, impreuna cu toate caracteristicile bunului enumerate mai sus, au reprezentat stimulente care au condus la initierea unor discutii la nivel european despre ce inseamna securitatea energetica si de ce aceasta se afla in primejdie.

Analiza regulilor folosite, alaturi de caracteristicile bio-fizice ale resursei, le poate incadra in categoria stimulente ale cooperarii. Analiza dezvoltarii regulilor si a decidentilor politici m-au ajutat sa identific marja de control a fiecarui actor implicat si daca schimbarea institutionala este impusa din afara grupului sau exista o vointa interna, naturala, de a coopera.

Arena de actiune presupune analiza situatiei de actiune si a actorilor care fac actiunea. Situatia de actiune se concentreaza pe felul in care actorii coopereaza unii cu ceilalti in circumstante variate. In aceasta lucrare interesul se afla in particular pe relatia dintre statele membre ale UE in privinta securitatii energetice. Astfel, in continuarea lucrarii (capitolul III) am analizat cooperarea statelor membre in privinta securitatii energetice. Aceasta cooperare are, din punctul meu de vedere, urmatoarele componente:

- **Cooperarea in vederea nasterii unei politici energetice europene** - momentele cheie ale dialogurilor dintre statele membre, vazute ca pasi marunti facuti in directia aparitiei unei politici energetice europene.
- **Cooperarea in privinta atingerii obiectivelor prevazute de aceasta** - progrese si coordonari slabe ale statelor privind piata interna de energie si dependenta de importuri.
- **Cooperarea viitoare posibila in sectorul energetic** - previziuni cu privire la directia in care se indreapta cooperarea statelor membre in acest sector.

Cooperarea in vederea nasterii unei politici energetice europene.

Analiza dezvoltarii institutionale si a aparitiei diferitelor acte si documente este, din punctul meu de vedere, necesara, reprezentand un instrument de lucru al metodei Analiza si Dezvoltare Institutionala folosita in aceasta lucrare. Documentele prin care se traseaza anumite obiective comune sunt dovada atat a unei vointe comune (exprimate in scris) de a coopera, dar, in acelasi timp, reprezinta si pasii mici pe care i-au facut statele membre in vederea elaborarii unei politici energetice europene. De aceea, sunt de parere ca aceste documente, ale caror idei au fost puse partial in aplicare, nu puteau lua nastere decat printr-o forma de cooperare sau acord intre reprezentantii statelor membre. In 1964 s-a incheiat un Protocol de Intelegere intre statele membre pe probleme de energie. Aici a fost atrasa atentia, pentru prima data, asupra problemelor globale de energie si asupra faptului ca Tratatul Comunitatilor Europene nu acopera decat partial aceste probleme. Acest prim pas este dovada constientizarii tragediei careia este supus bunul comun securitatea energetica a UE. De-a lungul anilor au urmat discutii si tatonari in Consiliile Europene sau la nivelul Comisiei Europene pe problema energiei. Pentru mult timp statele membre au considerat ca politica energetica trebuie sa ramana o chestiune gestionata la nivel national. Cedarea puterii statelor membre in sectorul energetic a reprezentat o etapa dificila peste care statele europene nu au fost dispuse sa treaca pana recent, cand primele semnale pozitive au fost date. Cu toate acestea, a existat un consens intre statele membre, in faza incipienta a Comunitatii Europene, in legatura cu existenta unei probleme in privinta garantarii securitatii energetice viitoare a UE. Au existat grupuri de discutii in care s-a ridicat aceasta problema inca din anii '60. Treptat, securitatea energetica a UE a devenit un subiect obligatoriu de discutie la fiecare intalnire a Consiliului European. La Consiliul European de la Bruxelles din martie 2007 statele membre, prin intermediul sefilor de stat si de guvern, au adus o contributie

imensa concretizării ideii de politică energetică europeană, prin stabilirea a 3 obiective energetice¹ ca fiind obligatorii pentru toate statele membre. Dovada existenței unei strategii comune este dată atât de obiective unanim acceptate consemnate în diferitele acorduri între state, parteneriate sau tratate, cât și de acțiunile întreprinse de state pentru atingerea obiectivelor comune. Noile și vechile instrumente instituționale sunt esențiale în vederea dezvoltării politicii energetice comune, dar nu sunt suficiente fără input-ul și coordonarea transfrontalieră a statelor membre și a industriei.

Cooperarea în privința atingerii obiectivelor prevăzute de politica energetică europeană. Prin cercetarea cooperării în vederea atingerii obiectivelor Politicii energetice europene am arătat că statele au început să regăndească sectorul energiei, începând să-l vada mai mult ca „o mică parte a Politicii Europene de Securitate Comună”². Crearea pieței interne de energie s-a realizat în etape, fiecare etapă marcând un pas înainte, însă procesul este departe de a se fi încheiat. Există o coordonare a statelor în anumite chestiuni care tin de liberalizarea pieței, de investirea cu autoritate a unor instituții autonome în problema energiei, în interconectarea rețelelor, dar mai este nevoie de efort pentru întărirea competiției sau transparența pieței. Statele membre mai au de lucrat la elaborarea și implementarea legilor în conformitate cu politica UE în domeniul energiei. Legislația este cel mai puternic instrument pe care îl au la dispoziție statele pentru a obliga ceilalți decidenți din sectorul energetic național să se supună obiectivelor politicii energetice europene comune. De asemenea, este nevoie de o coordonare și

¹ Reducerea gazelor cu efect de seră: o țintă obligatorie de reducere a gazelor la nivelul UE cu 20% până în anul 2020, și cu până la 30% pentru statele industrializate.

Surse de energie regenerabile: o țintă obligatorie de a avea 20% din consumul de energie din UE provenind din surse de energie regenerabile, până în 2020; fiecare stat membru are o țintă minimă obligatorie de a obține cel puțin 10% din carburantul folosit în transporturi din biocarburanți.

Eficiența energetică: atingerea obiectivului de a salva 20% din consumul de energie al UE.

² Belkin P., 2007: 28

mai mare privind resursele de energie regenerabile și relația cu furnizorii externi ai UE, precum Rusia.

Cooperarea viitoare posibilă în sectorul energetic. Există încrederea că această cooperare a statelor în privința asigurării securității energetice va continua, mai ales odată cu preluarea președinției UE de către Franța din iulie 2008. Aceasta și-a setat pe agenda de discuții politica energetică a UE și și-a propus ca scop ajungerea la un acord la nivel european în privința pachetului legislativ asupra energiei și climei până la sfârșitul acestui an. De asemenea, vor continua discuțiile pe tema reducerii emisiilor de CO₂ și a liberalizării piețelor de gaz și electricitate. Și evoluțiile din sectorul energetic din ultima vreme, nenumăratele întâlniri ale decidenților politici, demonstrează faptul că există destulă voință politică pentru ca politica energetică să dea rezultatele așteptate. Aș putea trage concluzia existenței unei viitoare cooperări aflate sub influența și mai mare a instituțiilor comunitare. De altfel, balanța puterii pare să se incline în acest sens, Comisia Europeană fiind împuternicită din ce în ce mai mult de statele membre, în ultima vreme, să emita legi în privința sectorului energetic al UE.

Principalele concluzii ale cercetării sunt acelea că UE a funcționat ca un grup care a încercat să-și găsească propriile soluții în problema energiei care și-a creat reguli funcționale în majoritatea statelor. Prin studierea evoluției cooperării la nivel european se observă că statele au delegat Comisia Europeană pentru a propune soluții, dar întotdeauna acestea au fost implementate după consultarea membrilor grupului, adică statele. De altfel, multe schimbări instituționale/legislative în sectorul energetic au avut loc prin inputul statelor membre. Marja de control a statelor este relativ mare în construirea politicii energetice comune, ele având libertatea de a decide asupra mixului național de resurse energetice și a modalităților de exploatare

a acestora. Statele membre au făcut progrese în unele arii: liberalizarea pieței de energie, toate cele 27 de state membre au elaborat Planuri de acțiune conform strategiei comune europene în domeniul energetic etc. Mai este nevoie de efort pentru întărirea competiției și a transparenței pieței, pentru diversificarea resurselor energetice și a furnizorilor (cu toate că păstrarea furnizorului Rusia aproape poate fi văzut și ca un lucru pozitiv). Unul din rezultatele pozitive ale gestionării bunului comun securitate energetică a UE a fost scăderea consumului de energie al UE cu 2,2% în raport cu anul anterior¹. Cu toate acestea, procesul gestionării bunului comun securitate energetică este unul în curs de desfășurare, deci nu pot trage o concluzie definitivă asupra stării acestuia. Este sigur însă faptul că pericolul nu a trecut. Sunt necesare discuții și coordonări viitoare. S-ar putea trece, în viitor, la înșarcinarea cu o și mai mare putere de decizie a instituțiilor supranationale europene în chestiunea energetică a UE.

¹ BP Statistical Review of World Energy, 2008: 4-8

BIBLIOGRAFIE

Carti

- Barton Barry, Redgwell Catherine, Ronne Anita si Zillman Donald N., „Energy security: managing risk in a dynamic legal and regulatory environment”, Oxford, Oxford University Press, 2004
- Buzan Barry, “Popoarele, statele si teama”, ed. Cartier,Chisinau, 2000.
- Miroiu Andrei, Ungureanu Sebastian Radu,”Manual de relatii internationale”, Polirom, Bucuresti, 2006
- Ostrom Elinor, „Governing the commons”, Indiana University, 1990.
- Peters Guy,”Institutional Theory in Political Science- The New Institutionalism”, London, 1999
- Rosamond Ben. „Theories of European Integration” Palgrave Macmillan, 2000

Studii

- Bahgat Gawdat,“Europe`s Energy Security:challenges and opportunities”, 2006
- Belkin Paul ,” The European Union`s Energy Security Challenges”, 7 mai 2007
- Institutul European din Romania& Human Dynamics, „Despre politica de energie a Uniunii Europene”, 2003
- Keith C. Smith, “Russian Energy Policy and its Challenge to Western Policy Makers” martie 2008 , CSIS Publications
- Ostrom Elinor si Hess Charlotte, “A Framework for Analyzing the Knowledge as Commons”, articol disponibil la <http://dlc.dlib.indiana.edu/archive/00002109/01/Hess-Ostrom-DLC.pdf>, accesat la data de 20.12.2007
- Hardin Garrett, „The Tragedy of the Commons”, articol disponibil la adresa <http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/162/3859/1243>, accesat la data de 20.12..2007

- Ungureanu Radu S., „Dinamica institutiilor securitatii internationale in perioada post-Razboi Rece. Impactul crizelor sud-est europene din anii 1990 (teza de doctorat)”, 2007, disponibil pe www.snsa.ro, accesat la data de 25.02.2008;
- Sarah Ladislaw, Kathryn Zyla, si Britt Childs , “Managing the Transition to a Secure, Low- Carbon Energy Future”, 4 februarie 2008, articol disponibil la http://www.csis.org/index.php?option=com_csis_topics&task=select&obj=Publications&id=14 , accesat la data de 10.03.2008
- Abdalla S. Jum'ah, „A perspective on energy security”, in „The New Energy Paradigm”, 2006, disponibil la <http://www.weforum.org/pdf/Energy.pdf>, accesat la data de 20.03.2008
- Ruth Winston, Paul Bolton, Donna Gore, “Energy Security”, 9 mai 2007, articol disponibil la www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2007/rp07-042.pdf, accesat la data de 15.03.2008
- World Economic Forum, “The New Energy Security Paradigm”, 2006, articol disponibil la <http://www.weforum.org/pdf/Energy.pdf>, accesat la data de 20.03.2008
- B. Kavalov, S.D. Peteves, The Future of Coal, DG JRC Institute for Energy February 2007, document disponibil la adresa http://ie.jrc.ec.europa.eu/publications/scientific_publications/2007/EUR22744_EN.pdf , accesat la data de 15.05.2008
- BP Statistical Review of World Energy, iunie 2007, document disponibil la <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6848&contentId=7033471> , accesat la data de 15.05.2008
- BP Statistical Review of World Energy, iunie 2008, document disponibil la <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>, accesat la data de 15.06.2008
- Cambridge Energy Research Associates “Crisis of Confidence Afflicts Russian-European Gas Relationship” , 2007, articol disponibil la

<http://www.cera.com/asp/cda/public1/news/pressReleases/pressReleaseDetails.aspx?CID=8970> , accesat la data de 8.06.2008

- Transport, Telecommunications and Energy Council meeting, Provisional Version, Luxembourg, 6 iunie 2008, disponibil la http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/newsRoom/loadBook.asp?BID=87&LANG=1&cmsid=354), accesat la data de 9.iunie.2008

Rapoarte si tratate

- Comisia Europeana, „Boosting growth and jobs by meeting our climate change commitments 2008”, disponibil la http://ec.europa.eu/energy/climate_actions/index_en.htm, accesat la data de 5.06.2008
- Comisia Europeana, „The EU Electricity and Gas markets: third legislative package”2007, disponibil la http://ec.europa.eu/energy/electricity/package_2007/index_en.htm, accesat la data de 1.06.2008
- Comisia Europeana, „Un plan strategic European pentru tehnologiile energetice (planul SET) -Catre un viitor cu emisii reduse de carbon” 2007, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0723:FIN:RO:HTML>, accesat la data de 5.06.2008
- Comisia Europeana, “O politica energetica pentru Europa”, Bruxelles 1.01.2007, disponibil la www.euractiv.ro, accesat la data de 3.06.2008
- Comisia Europeana si Eurostat , "Energy, transport and environment indicators", Eurostat Pocketbooks”, 2007 document disponibil la adresa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46587259&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-DK-07-001 accesat la data de 17.05.2008

- Comisia Europeană, Commission Staff Working Document "EU Energy Policy Data" Document SEC(2007)12”, Bruxelles, 10.10.2007, disponibil la adresa ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/02_eu_energy_policy_data_en.pdf accesat la data de 20.03.2008
- Consiliul Uniunii Europene, „Tratatul de la Lisabona: Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene”, Bruxelles, 15 aprilie 2008, document disponibil la http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1296&lang=en, accesat la data de 25.04.2008
- Comisia Europeană, „EUROGULF: An EU-GCC Dialogue for Energy Stability and Sustainability Final Research Report, April 2005”, document disponibil la http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/index_en.htm, accesat la data de 20.03.2008
- Comisia Europeană, „Prospects for the internal gas and electricity market- internal market country reviews”, Bruxelles 10.01.2007, document disponibil la http://ec.europa.eu/energy/electricity/publications/index_en.htm, accesat la data de 6.06.2008
- Comisia Europeană, „Comunicarea Comisiei către Consiliul European și Parlamentul European- O politică energetică pentru Europa”, 10.1.2007, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:RO:PDF>, accesat la data de 16.06.2008
- Comisia Europeană, „Prospects for the internal gas and electricity market”, ianuarie 2007, disponibil la http://ec.europa.eu/energy/electricity/report_2006/index_en.htm accesat la data de 6.06.2008
- Council of the European Union, „Energy Policy for Europe-Sustainability of energy production and consumption: Promoting Energy Efficiency and Renewable Energy”, Bruxelles, 23 noiembrie 2006, document disponibil la

<http://www.euractiv.com/en/energy/energy-efficiency-eu-action-plan/article-143199> accesat la data de 2.06.2008

- European Council, „Presidency Conclusions on the Brussels European Council 8-9 March 2007”, Brussels 2 May 2007, document disponibil la register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st07/st07224-re01.en07.pdf accesat la data de 4.06.2008

Articole din presa electronica

- Euractiv.com, „EU energy summit: a new start for Europe?”, 13.martie.2007, updatat la 29.iunie.2007, articol disponibil la <http://www.euractiv.com/en/energy/eu-energy-summit-new-start-europe/article-162432> accesat la data de 2.06.2008
- Euractiv.com, „EU under pressure over CO2 effort sharing”, 2.iunie.2008, disponibil la <http://www.euractiv.com/en/climate-change/eu-pressure-co2-effort-sharing/article-172919>, accesat la data de 8.06.2008
- Euractiv.com, „Paris and Berlin win EU energy liberalisation”, 9 iunie 2008, www.euractiv.com, accesat la data de 11.06.2008
- Euractiv.ro, „Liberalizarea pietei energetice se afla in impas”, 29.februarie.2008, articol disponibil la www.euractiv.ro, accesat la data de 2.06.2008
- Adina Vlad, „Rusia a sistat si livrarile de petrol catre Ungaria si Slovacia”, articol publicat in ziarul Curierul National, 10 ianuarie 2007, disponibil la adresa <http://www.curierulnational.ro/print/86450>, accesat la data de 25.04.2008
- Manuela Serafim, Magda Barascu, „In sfarsit Kyoto!”, 16.februarie.2005, articol disponibil la http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|displayArticle/articleID_2215/In-sfarsit-Kyoto.html accesat la data de 8.06.2008

Surse electronice

- Despre Consiliul European, http://ro.wikipedia.org/wiki/Consiliul_European accesat la data de 2.06.2008
- Site-ul Eurostat,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136239,0_45571444&_dad=portal&_schema=PORTAL, accesat la data de 20.04.2008
- List of nuclear reactors, disponibil la http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_nuclear_reactors accesat la data de 25.04.2008
- Nuclear Power, disponibil la http://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_power, accesat la data de 25.04.2008
- Coal mining disponibil la http://en.wikipedia.org/wiki/Coal_miners , accesat la data 25.04.2008
- EurLex, <http://eur-lex.europa.eu/ro/legis/20080501/chap12.htm>, accesat la data de 1.06.2008
- DEX online - <http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=C%C4%83rbune>
- <http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=petrol>
- <http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=gaz>, accesate la data de 25.04.2008

Politica de coeziune și fondurile structurale. De la idee la implementare. Cazul României
- Aspectul economic, fundament al Uniunii Europene -

Marius Dan Croitoru

The Cohesion Policy and the Structural Funds. From Idea to Implementation. The Case of Romania

Abstract: The difference between intergovernmentalism and multilevel governance is that intergovernmentalism focuses on the negotiation process between EU Member States and how resources are allocated to each country separately, while multilevel governance focuses on the negotiation processes taking place between the European Commission, the Member States and the regional authorities. There is disagreement between the old EU members regarding the manner in which the structural funds should support the expansion of the Union, the main contradiction being between the old Member States which are net contributors and who would want future funds to be directed to new members only and the Member States who want structural funds to be distributed among all EU members. The Berlin Agreement applied the principle 'something for everyone' and we can assert that each Member State has gained by negotiating.

Keywords: intergovernmentalism, multilevel governance, structural funds, cohesion states, old members, new members, cohesion policy, safety nets, phasing-out.

Abstract: Diferența între Interguvernamentalism și guvernanta multistratificată este că interguvernamentalismul se axează pe procesul de negociere dintre statele membre UE și modul cum resursele financiare sunt alocate fiecărei țări în parte, în timp ce guvernanta multistratificată se concentrează pe procesele care au loc între comisia europeană, statele membre și autoritățile regionale.

Alocarea fondurilor structurale se face în 2 etape:

1. Statele membre negociază asupra eligibilității propriilor regiuni
2. Regiunile negociază cu guvernul central

Între membrii vechi ai UE există un dezacord în ceea ce privește modul în care

instrumentele structurale ar trebui să susțină extinderea. Divergența principală rezidă pe de o parte între statele membre vechi care sunt și contribuitori neti și care ar dori ca viitoarele fonduri să fie direcționate strict către noii membrii, iar pe de altă parte statele membre care doresc ca fondurile structurale să se adreseze în continuare tuturor membrilor.

Prin acordul de la Berlin s-a pus în aplicare principiul căte ceva pentru fiecare și putem afirma faptul că fiecare stat membru a ieșit câștigător din această negociere.

Cuvinte cheie: Interguvernamentalism, guvernanta multistratificată, fonduri structurale, state de coeziune, state vechi, state noi, politica de coeziune, plase de siguranță, phasing-out;

Aspectul economic desemnează ratiunea inițială de realizare a ceea ce peste jumătate de secol de la Acordul de la Roma avea să se transforme în Uniunea Europeană; în strânsă legătură cu ratiunea originară a acestei complexe organizații economice se află și posibilitatea de îndeplinire și aplicare a obiectivelor UE. Mai precis, trebuie să alocăm o importanță deosebită factorului economic care a pus în funcțiune acest construct european, motorul evoluției UE, în lipsa căruia ar fi imposibilă o gestionare a tuturor problemelor ce tin de această temă.

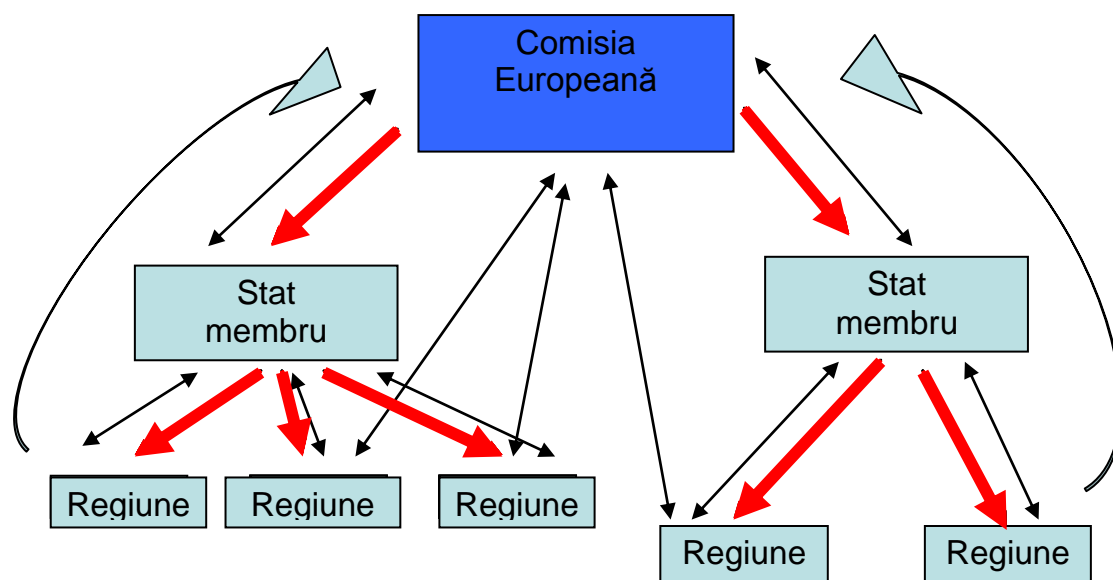
Interguvernamentalism vs guvernarea multistratificată

Uniunea Europeană reprezintă unul dintre cele mai complexe sisteme politice din întreaga lume fiind în același timp subiectul unor numeroase analize și lucrări de știință politică. Două abordări se remarcă în momentul în care discutăm despre Uniunea Europeană (derivate din studiul alocării fondurilor structurale): interguvernamentalism și guvernare multistratificată, ambele având bază teoretică în procesul de negociere al Uniunii Europene. Principala diferență între aceste două abordări este dată de faptul că interguvernamentalismul se axează pe procesul de negociere dintre statele membre ale UE și modul cum resursele financiare sunt alocate fiecărei țări în parte, în timp ce guvernarea multistratificată se concentrează pe procesele care au loc între Comisia Europeană, statele membre și autoritățile regionale. Indiferent de teoria abordată, rămâne întrebarea referitoare la modul cum se decide alocarea fondurilor structurale și cum este gestionat acest ajutor financiar. Totuși, perspectiva interguvernamentalistă acordă cel mai important rol statelor membre în ceea ce privește luarea deciziilor asupra fondurilor structurale, în contrast cu studiile asupra guvernantei

multistratificate prin care actori aparținând diverselor niveluri decizionale sunt implicați într-un complex proces de decizie asupra fondurilor comunitare. Astfel, Comisia Europeană interacționează direct cu autoritățile locale și parteneri non-guvernamentali pentru a aloca și monitoriza fondurile structurale.

Modelul folosit în Uniunea Europeană se bazează pe alocarea fondurilor structurale în două etape. În prima etapă, statele membre negociază asupra eligibilității propriilor regiuni și sumele alocate fiecărei țări în parte și fiecărei politici europene. În cea de-a doua etapă regiunile negociază cu guvernul central pentru a obține o cota mai mare din fondurile alocate la nivel național. Cea de-a doua etapă reprezintă modul concret de alocare al fondurilor UE la nivel regional.

Pe lângă aceste negocieri atât la nivel național (negocieri ale regiunilor în cadrul țării) cât și la nivel supranațional (negocierile Comisiei cu statele membre), din cauza criteriilor insuficiente pentru a explica în totalitate alocarea fondurilor, putem admite și o serie de alte criterii cum ar fi: luptele politice atât în cadrul UE, cât și în interiorul statelor, sistemele de guvernare, capacitatea de absorbție a diferitelor regiuni.

Adaptarea instituțională în ceea ce privește procesul de gestionare al fondurilor europene trebuie făcută într-un mod în care să răspundă cerințelor unei guvernante multistratificate. Cooperarea regiunilor și a guvernului central în cadrul Uniunii Europene, contrar a ceea ce este prevăzut prin sistemul guvernantei multistratificate, se face pe două planuri (model prezentat anterior). În acest caz, guvernul central devine principalul factor de decizie în relație cu Comisia Europeană, în detrimentul regiunilor. Relația directă dintre regiuni și instituțiile europene este importantă, dar ea reprezintă doar o cale complementară de comunicare și nu substituie rolul central al statului. Guvernele centrale nu dețin monopolul asupra relațiilor cu Uniunea Europeană (în acest sens o serie de regiuni și-au deschis birouri proprii la Bruxelles), dar reprezintă factorii cheie principali în luarea deciziilor și în negocieri. În acest sens, “cooperarea interguvernamentală dintre statul

central și regiuni în cadrul Uniunii Europene nu transformă în mod necesar statul, fapt promovat de abordările guvernantei multistratificate”¹

Pentru a duce la bun sfârșit viziunea pe care au avut-o fondatorii UE este necesar un amplu proces de reforme în special în ceea ce privește componenta economică a UE precum Politica Agricolă Comună sau politica de coeziune economică, socială și teritorială. Un aspect important al politicilor economice în ceea ce privește extinderea este bugetul UE care, în ciuda faptului că numărul de membri a crescut de la 15 la 27, acesta a rămas același (în termeni relativi). Pentru a putea implementa politicile comunitare, Uniunea are nevoie de un buget mai mare, de un procent mai mare din PIB-ul fiecărui stat membru. Aici intervine permanentă disputa dintre statele vechi și cele noi și dintre Consiliu, Comisie și Parlamentul European. Pentru multe dintre state, beneficiile apartenenței la Uniunea Europeană se măsoară prin indicatori strict economici calculându-se soldul net, iar dacă acesta este pozitiv apartenența la UE este benefică. O eroare a acestui mod de gândire o reprezintă faptul că există o serie de beneficii care nu pot fi măsurate în termenii de venit net cum ar fi piața comună, libertatea de mișcare a forței de muncă și a capitalului, apartenența la o Uniune cu 493 de milioane de locuitori, un standard ridicat de viață pe termen mediu și lung. De aceea există o permanentă disputa între așa-numitele state de coeziune (Spania, Portugalia, Irlanda și Grecia – beneficiarii neti) și statele vechi sau contribuitorii neti. Și în privința extinderii există dispute la nivelul statelor, putându-se observa două tabere: statele de coeziune care sunt temătoare în privința extinderii din punctul de vedere al fondurilor structurale, dar care manifestă un sprijin popular față de largirea Uniunii. De cealaltă parte, state precum Germania, Marea Britanie, Austria sunt în favoarea extinderii deoarece acest lucru înseamnă noi piețe de desfacere și forță de muncă

¹ Borzel, Tanja A., *States and Regions in the European Union: Institutional Adaptation in Germany and Spain*, Oxford University Press, UK, 2002, p.212

ieftina, dar sprijinul popular este scăzut din cauza valului de muncitori care pot ocupa locurile de muncă la un preț mai scăzut al forței de muncă. Statele de coeziune reclamă extinderea deoarece vor pierde din fondurile comunitare care vor fi direcționate prioritar spre noile state și favorizează libera circulație a persoanelor. Statele dezvoltate sunt pentru extindere când vine vorba de libera circulație a bunurilor, serviciilor și capitalurilor deoarece au o piață competitivă și matură, precum și au o atitudine nefavorabilă în cazul accesului pe piața forței de muncă.

State „vechi” vs state „noi”

După extinderea din mai 2004, Uniunea Europeană a înglobat 10 noi state. Desigur, datorită faptului că au un PIB/locuitor cu mult inferior mediei europene, noile state membre se așteaptă să devină beneficiari importanți ai finanțării structurale pe perioada 2007-2013. Între membrii vechi ai UE există un dezacord în ceea ce privește modul în care instrumentele structurale ar trebui să susțină extinderea. Divergența principală rezidă pe de o parte între statele membre vechi care sunt și contribuitori neti și care ar dori ca viitoarele fonduri structurale să fie direcționate strict către noii membri, iar pe de altă parte statele membre care doresc ca fondurile structurale să se adreseze în continuare tuturor membrilor. Structura bugetară actuală este de așa natură încât orice membru nou nu poate primi mai mult de 4% din PIB-ul său, tocmai pentru a nu exista o dezechilibrare a economiei statului respectiv. PIB-ul însumat al noilor state membre este de doar 4% din totalul UE, iar dacă raportăm această cifră la limita maximă de absorbție a fondurilor UE de către noii membri vom ajunge la concluzia că, pentru a direcționa fondurile structurale către cele 10 state membre, suma cheltuită ar reprezenta doar 0,16 % din PIB-ul UE față de 0,46% cât reprezintă la momentul actual. Vechii contribuabili au dat semnale vizibile că doreau să plafoneze bugetul Uniunii

la un nivel mai redus sau sa modifice sistemul de prioritati. Una dintre propuneri a fost ca finantarea structurala sa se limiteze la noii membri pentru a putea face fata extinderii fara a suplimenta bugetul. Aceasta decizie ar fi putut fi luata daca s-ar fi realizat o alianta intre contribuabilii neti si noile state membre. Desi, avand in vedere faptul ca deciziile asupra fondurilor structurale si asupra perspectivelor financiare sunt luate in unanimitate, un compromis trebuia gasit pentru a multumi fiecare stat in parte. O scadere a cheltuielilor la nivelul politicii de coeziune si directionarea acestora doar catre membrii noi nu poate fi luata in calcul; astfel, cel mai probabil Comisia va mentine procentul actual, iar fondurile structurale vor oferi in continuare “cate ceva pentru fiecare”.

Aderarea unor state mai sarace decat cele care erau membre ale Uniunii Europene facea ca bogatia relativa a unor regiuni defavorizate din UE-15 sa creasca statistic. Acest fapt ducea inevitabil la reducerea sau chiar stoparea alocarii unor fonduri importante catre aceste regiuni, ceea ce nu era de dorit in principal de statele de coeziune. Pierderea unor importante sume din banii europeni facea ca atitudinea favorabila fata de extindere a statelor aflate in acesta ipostaza sa fie influentata de acest aspect economic. Pentru a ne da seama de miza, trebuie sa mentionam faptul ca din cele 213 miliarde de Euro alocate fondurilor structurale in perioada 2000-2006, statelor de coeziune (Spania, Portugalia, Grecia si Irlanda) le reveneau aproximativ jumatate. Pierderile pentru aceste state in cazul “efectului statistic” ar fi insemnat sume de miliarde de Euro anual ceea ce ar fi putut transforma intr-un timp foarte scurt state si regiuni care erau favorabile extinderii in state si regiuni care manifestau retinere fata de acest proces. Acest subiect delicat a fost tratat cu grija atat de statele membre UE, cat si de statele candidate, beneficiile pe termen lung prevaland in final fata de pierderile financiare pe termen scurt. De asemenea, pentru a linisti si pentru a raspunde presiunilor venite din partea statelor membre aflate in pericolul de a pierde finantari

importante, Comisia a realizat compromisuri în ceea ce privește politica de coeziune și a anunțat introducerea unor “plase de siguranță” pentru a da asigurări statelor care ar fi avut de pierdut odată cu introducerea noilor reguli. Comisia a admis o serie de măsuri prin care permitea menținerea finanțării UE către statele afectate pe o perioadă determinată și anume: o serie de măsuri tranzitorii speciale pentru regiunile care vor avea cele mai multe șanse de a pierde (măsură de phasing-out¹), asigurarea ca nici o regiune nu va pierde mai mult de o treime din populația eligibilă, iar Fondul de Coeziune continua să fie disponibil pentru cele patru țări “sarace”. Acordul de la Berlin a fost posibil prin aplicarea principiului “cate ceva pentru fiecare” și putem afirma faptul că fiecare stat membru a ieșit “castigator” din această negociere. Acest lucru pare să confirme ideea conform căreia controlul asupra cheltuielilor fondurilor structurale a revenit statelor iar Comisia a renunțat la aplicarea întocmai a celor patru principii fundamentale de punere în aplicare a politicii de coeziune.

¹ Tranzitia pe o perioada determinata a unor regiuni catre iesirea de sub incidenta alocarii fondurilor structurale.

Terorismul internațional, amenințare asimetrică la adresa securității

- Studiu de caz: terorismul sponsorizat de state -

Dana Dumitru

International Terrorism, an Asymmetric Threat to Security. Case Study: State Sponsored Terrorism

Abstract: Terrorism has evolved with the international political scene and is permanently adapting quickly becoming the greatest threat to international security. Terrorist groups began by acting locally and using terrorism as a method of resolving internal disputes, later becoming a global phenomenon and an asymmetrical threat to security. The danger of terrorist threats has increased due to the economic interdependence caused by globalisation. Terrorism has become a new way of conducting war. The new configuration of the new Middle East has allowed Arab countries to use the Palestinian cause in order to solve disputes with Israel or other states in the Persian Gulf region. These countries view terrorism as the most effective method of waging war on much more powerful states. State-sponsored terrorism has become a new way of conducting wars, which allows a sponsor state to act without submitting to the consequences of sanctions imposed by the international community. States that adopt this method of conducting war may deny direct involvement in the conflict. Islamic fundamentalist terrorism is currently considered the main threat to international security.

Research hypothesis: 1. state sponsored terrorism as part of international terrorism is an instrument of conducting war by other means.

2. in this context a coherent strategy to ensure collective security is necessary.

methodological framework: of social documents, the analysis of terrorist groups in the Middle East and of the countries that support them.

Keywords: terrorism, collective security, collective defence, pre-emptive attacks, pre-emptive war, non-state actors, asymmetric attack

Abstract: Terorismul a evoluat odata cu scena politica internationala adaptandu-se permanent pentru ca in final sa ajunga cea mai mare amenintare la adresa securitatii. La inceput gruparile teroriste au avut o agenda locala si au apelat la mijloace teroriste ca metoda de rezolvare a unor dispute interne, pentru ca ulterior sa terorismul să devina un fenomen global devenind o amenintare asimetrica la adresa securitatii. Pericolul amenintarilor teroriste a devenit si mai mare pe fondul interdependentei economice provocate de o lume globalizata. Terorismul devine o noua metoda de a purta razboaie. Practic noua configuratie a Orientului Mijlociu a permis tarilor arabe sa foloseasca cauza palestiniiana in rezolvarea unor dispute cu Israelul sau cu alte state din regiunea Golfului Persic. Terorismul este vazut de catre aceste tari ca cea mai eficienta metoda de lupta impotriva unor state mult mai puternice in plan regional si mondial. Terorismul sponsorizat de state devine o noua metoda de a purta razboaie, una ce permite statelor sponsor sa actioneze fara a suporta consecintele sanctionarii de catre comunitatea internationala. Statele care adopta aceasta metoda de a purta razboaie pot nega o implicare directa in conflict. Terorismul de factura fundamentalist islamica este considerat la momentul actual principala amenintare la adresa securitatii internationale.

Ipoteze de cercetare:

1. terorismul sponsorizat de stat ca parte a terorismului international reprezinta o forma de a duce un razboi prin alte mijloace.
2. in acest context este necesara o strategie coerenta de asigurare a securitatii colective.

Cadru metodologic: studierea documentelor sociale, analiza grupurilor teroriste din Orientul Mijlociu si a statelor care le sprijina.

Cuvinte cheie: terorism, securitate colectiva, aparare colectiva, atacuri preemptive, razboi preemptiv, actori nonstatali, atac asimetric.

Lucrarea de fata are ca baza teoretica abordarea scolii engleze in ceea ce priveste comportamentul pe care statele trebuie sa-l adopte pe scena internationala in fata unei amenintari asimetrice la adresa securitatii asa cum este terorismul international, si de doctrina atacurilor preemptive ca mijloc de contracarare a fenomenului terrorist. In baza acestei perspective teoretice, *ipoteza de cercetare* este aceea ca **1. terorismul sponsorizat de stat ca parte a celui international reprezinta o forma de a duce un razboi prin alte mijloace; 2. in acest context este necesara o strategie coerenta de asigurare a securitatii colective.** Aceasta ipoteza fiind formata din doua parti, cadrul metodologic folosit este cel al studierii documentelor sociale intrucat am considerat ca este metoda cea mai potrivita pentru a studia domeniul pe care mi l-am propus. Aria de cercetare propusa spre analiza este aceea a grupurilor teroriste din Orientul Mijlociu si a statelor care le sprijina deoarece acestea reprezinta in momentul actual o amenintare la adresa mentinerii securitatii internationale prin ceea ce se opun practic actualei forme de reglementare a relatiilor pe plan mondial.

Incalcarea normelor dupa care societatea internationala se ghideaza face ca statele care sprijina terorismul sa fie pasibile de sanctiuni. Amenintarea provenita din aceste practici ale statelor respective face ca ele sa fie pasibile de aplicarea unor sanctiuni chiar si printr-o interventie militara care are drept scop restabilirea ordinii. O astfel de interventie are la baza doctrina atacurilor preemptive care indreptatesc statele care se simt in pericol de a fi atacate sau care se simt amenintate sa declanseze un atac in vederea restabilirii ordinii existente. Acest atac este justificat prin dreptul la autoaparare al statelor si presupune o metoda de protectie impotriva existentei unui pericol iminent la adresa securitatii unui alt stat sau a intregii comunitati mondiale.

Plurivalenta termenului *terorism* duce la aparitia unor situatii confuze prin aceea ca la nivelul cunoasterii comune teroristii sunt aceia pe care noi ii consideram inamici pe cand ceilalti le apar ca fiind luptatori pentru

libertate. Problema este cum se poate face diferența și unde se trasează granițele? Dacă după atentatele de la 11 septembrie SUA s-au considerat atacate de către o grupare care a încălcat grav drepturile și libertățile fundamentale prin atacarea unor ținte civile și a perceput acest act ca pe unul de terorism, nu același lucru se poate spune că a fost înțeles de către palestinienii care au sărbătorit pe străzi acest eveniment. Una dintre trăsăturile definitorii ale terorismului este aceea că folosirea forței este nediscriminatorie, fapt ce creează situații anormale. Terorismul este un fenomen care sfidează normalul în principal din două motive: în primul rând este practicat de actori nonstatali, într-un sistem internațional în care monopolul legitim al forței îl deține de obicei autoritățile statale, iar în al doilea rând chiar și cel practicat de state este de obicei îndreptat împotriva civililor și nu împotriva combatanților.¹

După atentatele de la 11 septembrie 2001 principala amenințare la adresa securității internaționale au reprezentat-o statele care sprijină terorismul internațional. Terorismul sponsorizat de stat reprezintă: ”utilizarea deliberată a violenței sau amenințarea cu utilizarea acesteia de către un stat suveran sau o grupare non-statală încurajată sau asistată de către un stat suveran, având ca scop atingerea unor obiective strategice și politice, prin acte care încălcă legea cu intenția de a induce teroare în cadrul unei populații țintă - acte al căror impact se extinde mai departe de țintele civile sau militare atacate sau amenințate.”² Terorismul sponsorizat de stat este cu atât mai periculos cu cât la adăpostul acestui tip de atac terorist se pot ascunde de fapt intențiile belicoase ale unui stat la adresa altui stat. Statele care sprijină logistic grupările teroriste sunt considerate de către comunitatea

¹ Mallow, Brittain, *Terror vs Terror: Effects of Military Retaliation on Terrorism*, Washington, 1997, p.2 accesat la <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/icaf/97-e-12.pdf>.

² Cline, R. Alexandre Y., *Report on State-Sponsored Terrorism* în Maogoto, Jackson, *War on the enemy: Self-defence and State Sponsored Terrorism*, Melbourne Journal of International Law, Vol.4, Nr.2, 2003 accesat la <http://ssrn.com/abstract=901219>.

internatională o piedică în calea eradicării fenomenului terorist. Aceste state folosesc această formă de luptă care nu poate avea drept urmare declanșarea unui conflict armat între două state deoarece în felul acesta nu pot fi trase la răspundere în mod direct de către comunitatea internațională și de asemenea nu pot fi obligate să respecte regulile războiului clasic nefiind direct implicate într-o stare de beligeranță. Așa cum susținea Bruce Hoffman, sprijinirea unor grupuri teroriste de către un stat pentru a lupta împotriva altui stat reprezintă: „o metodă ieftină de a duce un război într-un mod acoperit, prin folosirea unor războinici supleanți sau mercenari.”¹

Dar războiul declanșat împotriva terorismului internațional a dus la o accentuare a terorismului sponsorizat de state ca mijloc de a purta război prin interpusi. Atacurile de la 11 septembrie au declanșat practic campania condusă de SUA împotriva terorismului internațional. Principala țintă a atacurilor SUA a fost rețeaua condusă de Osama bin Laden: Al Qaeda. Aceasta a revendicat atentatele și a declarat prin Osama bin Laden că acest gest reprezintă practic un act de război împotriva SUA. Răspunsul SUA față de aceste atacuri nu a întârziat, președintele american George W. Bush ținând un discurs în care incrimina Al Qaeda pentru atentatele comise și solicita Afghanistanului să-l extrădeze pe Osama bin Laden și să înceteze orice fel de sprijin acordat teroristilor din rețeaua acestuia. Ceea ce a declanșat războiul SUA împotriva Afghanistanului, mai precis împotriva guvernului taliban de la Kabul, a fost refuzul de a-l extrăda pe Osama bin Laden acuzat că ar fi autorul atentatelor de la 11 septembrie 2001. Guvernul de la Kabul nu numai că a refuzat extradarea, dar nu a dorit nici măcar judecarea acestuia pentru atentatele comise de membrii Al Qaeda. Considerând că guvernul de la Kabul încalcă astfel normele internaționale și se face vinovat de sprijinirea terorismului internațional, SUA au declanșat o amplă ofensivă militară în Afghanistan.

¹ www.councilofforeignrelations.org.

Ideea de baza de la care pleaca miscarea jihadista condusa de bin Laden este aceea ca islamul se afla in pericol de moarte intrucat fortele americane si lumea occidentala ameninta valorile si dezvoltarea armonioasa a acestei lumi. Faptul ca fortele militare americane sunt cantonate pe teritoriul statelor arabe vine sa intareasca aceasta convingere a unei lumi musulmane aflate sub asediu intrucat leaganul civilizatiei islamice este practic ocupat de fortele militare americane. Termenul cu care sunt definiti acesti luptatori in numele cauzei islamului este acela de jihadisti.¹ Strategia de atac a Al Qaeda este aceea a atacurilor asimetrice asupra tintelor pe care si le stabileste, fiind capabila sa declanseze atacuri asupra oricarui tip de tinte civile sau militare chiar si in conditiile in care o mare parte a capabilitatilor sale au fost distruse in atacurile SUA asupra bazelor sale din Afghanistan. Razboiul din Afghanistan a demonstrat clar faptul ca Al Qaeda este capabila sa isi adapteze sistemul operational in functie de necesitatile si particularitatile cerute de organizarea fiecarui atentat in parte. Atacurile cu masini capcana asupra unor ambasade, un dispozitiv exploziv in cazul atacului asupra USS Cole, pentru ca in final sa foloseasca un pasager al unei aeronave civile pe care sa o transforme intr-o racheta bine ghidata. Capabilitatile neconventionale ale Al Qaeda ramn insa necunoscute. Totusi, posibilitatea ca gruparea sa posede arme de distrugere in masa sau arme atomice este foarte limitata, iar in mod cert amenintarea pe care o reprezinta Al Qaeda nu vine din faptul ca posedea sau poate procura arme de distrugere in masa. Atacurile asupra infrastructurii unui stat provoaca suficiente pagube fara a fi necesar in distrugerea sa folosirea unor arme costisitoare. Strategia Al

¹ Jenkins, Brian Michael, *Unconquerable nation: knowing our enemy. Strengthening Ourselves*, RAND Corporation, Santa Monica, 2006, p. 74 accesat la <http://www.rand.org/>.

Qaeda urmeaza indeaproape ideologia care a stat la baza crearii sale.¹ Pericolul pe care Al Qaeda il reprezinta pentru securitatea internationala in general si a SUA in mod particular este acela ca organizatia are o baza de recrutare a adeptilor (luptatorilor) foarte larga si de considerabile resurse financiare considerabile care sa-i finanteze activitatile. Tintele sale sunt civile in majoritatea cazurilor, netinand astfel cont de nici o prevedere internationala privind starea de beligeranta si interdictia asupra atacarii civililor. Nu are un cartier general stabil sau o armata regulata care sa lupte conform regulilor razboiului.

Dupa atacurile de la 11 septembrie, SUA au inceput o campanie de lupta impotriva terorismului international si in principal impotriva statelor care sprijina terorismul. Intrucat regimul taliban de la Kabul sustinea gruparea condusa de Ossama bin Laden si refuza extradarea acestuia, s-a considerat ca talibanii sprijina astfel terorismul international, iar Afghanistanul nu respecta normele internationale fiind un stat ce reprezinta o amenintare la adresa securitatii internationale. Atacurile declansate impotriva Afghanistanului au avut la baza rasturnarea regimului taliban. In lupta SUA de a rasturna regimul taliban de la Kabul acestea au fost sprijinite de un numar de 55 de state care au luat parte la bombardamentele efectuate asupra bazelor talibane. Razboiul fulger declansat impotriva regimului taliban de la Khabul a beneficiat de intre sprijinul comunitatii internationale, fiind sprijinit chiar si de o parte a statelor musulmane. Cu toate acestea, razboiul din Afghanistan nu a putut opri ofensiva declansata de Al Qaeda impotriva SUA si a aliatilor sai. Declansarea razboiului impotriva guvernului taliban sustinator al terorismului international, nu a reusit insa sa determine o slabire a fortei organizatiei conduse de Ossama bin Laden. Al Qaeda nu a fost

¹ Boureston, Jack. Mahaffey, Charles, *Al Qaeda and Mass Casualty Terrorism: Assesing the threat*, Strategic Insight, Vol. II, Nr. 10, 2003 accesat la <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/oct03/terrorism.pd>.

anihilata, ea raspandindu-si actiunile in mai multe zone de pe glob si dovedind ca are capacitatea de a lupta si a declansa atacuri in orice conditii, chiar si in lipsa unui centru de comanda stabil.

Interventia americana in Irak a dus la o deteriorare si mai mare a relatiilor SUA cu lumea araba. Sentimentul ca lumea musulmana se afla sub asediu, fiind in pericol de a fi ocupata de catre necredinciosi, indus de adeptii jihadului a facut ca sprijinul fata de acestia sa creasca. Dupa caderea regimului lui Saddam Hussein, Irak-ul a devenit scena unor lupte intre diversele etnii, lipsa de autoritate statala facand ca aici sa-si gasesca terenul propice organizatiile teroriste care au vazut in Irak un nou front de desfasurare a jihadului declansat impotriva statelor care participa alaturi de SUA la razboiul impotriva terorismului. Pe scurt, principalele amenintari carora trebuie sa le faca fata Irak-ul la ora actuala sunt reprezentate de: loialistii regimului lui Saddam Hussein, nationalistii care se opun interventiei straine in Irak, iar cel mai mare pericol vine din partea fundamentalistilor islamici, atat suniti, cat si siiti. Se observa de asemenea o incercare a miscarii wahhabiste reprezentate de Arabia Saudita de a obtine controlul asupra nordului Irak-ului. Implicarea Arabiei Saudite in efortul de reconstructie al Irak-ului a avut drept obiectiv principal raspandirea viziunii wahhabi in randul sunitilor din nordul Irak-ului. Mai mult decat atat, se poate observa o recrudescenta a acestei miscari radicale care este din ce in ce mai activa in moscheile din nordul Irak-ului. In ceea ce priveste sudul Irak-ului, acesta este influentat de politica Iranului care sprijina misarile siite din aceasta zona. Implicarea tot mai activa a Iranului in Irak a inceput inca de la rasturnarea guvernului lui Saddam Hussein cand practic Iranul a avut posibilitatea de a-si infiltra luptatorii din gruparile radicale siite pe teritoriul irakian. Politica ulterioara inlaturarii lui Saddam Hussein dusa de Irak a aratat clar o reinnoire a relatiilor cu Iranul, fapt care nu este de natura a inlatura temerile Arabiei Saudite ca zona Golfului Persic se transforma intr-o insula

siita.¹ Un alt actor care a vazut o oportunitate de a lupta mai eficient in cadrul jihadului este Hezbollah, datorita sprijinului pe care il obtine din partea comunitatii siite din Irak, reprezentate de o organizatie irakiana siita numita Dawa - care l-a recunoscut drept lider spiritual pe Fadallah si care isi are centrul la Najaf orasul sfant al siitilor. Hezbollah este prezent in Irak chiar din timpul guvernarii lui Saddam Hussein prin sprijinul pe care il acorda organizatiilor siite care se opuneau regimului presedintelui irakian. Datorita afinitatilor ideologice si religioase, operatiunile desfasurate de Hezbollah beneficiaza de sprijinul comunitatii siite de pe teritoriul irakian. Fadallah a fost de altfel primul lider spiritual care a dat o fatwa prin care interzicea credinciosilor musulmani sa sprijine SUA in interventia din Irak.²

Interventia americana in Irak a avut un efect politic pe care SUA nu l-a anticipat si pe care cu siguranta nu l-a dorit. Noul guvern irakian a stabilit relatii foarte stranse cu Iranul, fapt intr-un fel asteptat deoarece in urma alegerilor desfasurate configuratia guvernului irakian arata o majoritate siita in componenta sa. Dupa lunga perioada in care cele doua state inghetasera practic relatiile diplomatice, vizita facuta de presedintele iranian Mahmoud Ahmadinejad a fost vazuta de presedintele irakian Jalal Talabani, de origine kurda, drept "un act de gratitudine fata de un guvern prieten care s-a opus lui Saddam Hussein".³

Iranul este considerat de catre comunitatea internationala un stat sponsor al terorismului international si de asemenea unul care si-a recunoscut intentiile de obtinere a unor arme nucleare. Teama care deriva din posibilitatea ca Iranul sa obtina arme nucleare sau arme de distrugere in masa este direct

¹ Rabasa, Angel. Benard, Cheryl. Chalk, Peter. Fair, Christine. Karasik, Theodore. Lal, Rollie. Lesser, Ian. Thaler, David, *The Muslim World Afther 9/11*, Ed. Rand Corporation, Santa Monica, 2004, p. 57 accesat la <http://www.rand.org/>.

² Carmon, Ely, *Fight on all Fronts: Hizballah the War on Terror and the War in Irak*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 2003, p. 35 accesat la www.washingtoninstitute.org/pubPDFs/PF46.pdf.

³ http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/03/02/AR2008030200193_2.html.

legata de sprijinul pe care il ofera grupurilor teroriste. Comunitatea internationala nu poate intelege de ce Iranul doreste sa obtina arme de distrugere in masa sau arma nucleara intrucat nu are inamici naturali. Iranul nu vede insa lucrurile in aceasta maniera. Ambitiile sale sunt acelea de a deveni o putere regionala, un lider al comunitatii siite de pretutindeni si daca se poate chiar al intregii comunitati musulmane.

Interventia americana in Irak si Afghanistan nu a facut altceva decat sa neutralizeze doi dintre cei mai periculosi adversari ai Iranului. Irakul pentru ca avea intentii revizioniste, iar relatiile celor doua state nu erau dintre cele mai bune. Interventia americana care a dus la rasturnarea regimului taliban din Afghanistan a fost iarasi in avantajul Iranului si al indeplinirii obiectivelor acestuia de politica externa. Practic, odata cu inlaturarea de la putere a talibanilor una din principalele surse de raspandire a radicalismului sunnit a disparut, cu alte cuvinte a disparut amenintarea la adresa suprematiei religioase in regiune in sensul de factor de presiune asupra regimului de la Teheran. Instaurarea regimului taliban in Afghanistan a fost un semn ca un regim influentat de ideile wahhabi si sprijinit puternic de Arabia Saudita punea in pericol ideile revolutiei fundamentaliste si a exportului acesteia catre statele arabe vecine.

Din punct de vedere strategic Iranul este izolat de vecinii sai care sunt aliati ai SUA fie in mod traditional, fie in urma noii configuratii politice rezultate in urma razboiului din Golf si a razboiului din Afghanistan. De aceea, suspiciunile Iranului sunt legate de un eventual pericol venit din partea Isarelului si a SUA. Iranul a si motivat de altfel dorinta sa de a deveni o putere nucleara, prin faptul ca Israelul detine o astfel de arma amenintand in mod direct securitatea sa. Ambitiile nucleare ale Iranului pot provoca o reactie adversa din partea statelor vecine si care nu sunt aliate ale Iranului si nu au fost niciodata. Detinerea de catre Iran a unei astfel de arme ar provoca o reactie in lant: SUA ar avea un motiv intemeiat sa ceara o interventie in

Iran, Israelul ar fi primul aliat al SUA în acest demers, statele arabe vecine ar putea amenința în mod direct Iranul bazându-se pe ideea războiului preemptiv.¹ De altfel, Iranul continuă să insiste în a se face o distincție clară între terorism și lupta pentru eliberare. De exemplu, acesta nu este de acord cu viziunea SUA asupra terorismului. Pentru Iran, Hamas și Hezbollah sunt organizații care luptă pentru libertate.

Colaborarea în vederea combaterii terorismului internațional are, în principal, drept scop identificarea statelor care sponsorizează terorismul și crearea unei presiuni asupra acestora pentru a le determina să renunțe la astfel de practici.

Comunitatea internațională trebuie să ajungă la un acord în ceea ce privește combaterea terorismului internațional, prin stabilirea unui cadru instituțional la nivel internațional care să asigure o implementare eficientă a unei strategii antiteroriste bazate pe principiile dreptului internațional. Adoptarea unei legislații unitare la nivel internațional cu caracter obligatoriu pentru toate statele membre ONU în privința terorismului internațional ar eficientiza mai mult efortul de combatere a fenomenului terorist. Încheierea acordurilor bilaterale între cât mai multe state privind extradarea persoanelor acuzate de a fi comis atentate teroriste sau incriminarea pe plan internațional a acestei fapte ar fi un pas important în lupta împotriva terorismului. Pe de altă parte, crearea Curtii Internaționale ar rezolva mai rapid problema judecării și pedepsirii persoanelor acuzate de comiterea atentatelor și ar garanta un proces corect. Dar pentru a ajunge la asemenea acord este necesar ca statele să fie dispuse să coopereze cu ONU și să ajungă la un numitor comun în ceea ce privește adoptarea unei strategii eficiente de combatere a terorismului internațional.

¹ Sokolski, Henry. Clawson, Patrick, *Checking Iran's nuclear ambitions*, Strategic Studies Institute, 2004, p. 18 accesat la <http://www.carlisle.army.mil/ssi/checkingiran.pdf>.

Dupa atacurile de la 11 septembrie 2001, in cadrul Strategiei Nationale de Securitate SUA a elaborat o noua doctrina in ceea ce priveste securitatea nationala care are implicatii in doctrina de securitate internationala, si anume cea a atacului preemptiv ca raspuns la amenintarile de tip asimetric. S-a pus in evidenta faptul ca amenintarile actuale vin din partea statelor esuate si mai ales din partea unor actori nonstatali, iar pentru aceasta este necesar ca reglementarile internationale sa cuprinda cat mai clar regulile interventiilor umanitare, a legitimitatii unor asemenea actiuni. Doctrina atacului preemptiv presupune totodata si o adaptare a legislatiei internationale in ceea ce priveste folosirea fortei armate in relatiile internationale, astfel incat acest atac sa poata fi declansat cu respectarea anumitor conditii. Conditii impuse sunt: 1. ca atacul sa fie declansat impotriva unui stat care incalca grav drepturile omului si 2. aceasta incalcare sa duca la comiterea unui genocid. In acest caz, dreptul de ingerinta umanitara face ca principiul neamestecului in treburile interne si principiul respectarii suveranitatii statului sa nu se mai aplice intrucat tara respectiva nu respecta legile internationale, si de aceea se considera ca reprezinta o amenintare la adresa intregii comunitati. Un asemenea stat trebuie determinat sa actioneze in conformitate cu regulile impuse de legislatia internationala si sa fie impotriva sprijinirii terorismul international.

Razboiul de tip asimetric este o consecinta a Razboiului Rece si se caracterizeaza prin faptul ca mijloacele si fortele armate de care dispun beligerantii sunt foarte diferite. El este un conflict in care protagonistii nu respecta nici o regula. Se sustine faptul ca atacul de tip asimetric este arma celui slab in fata celui puternic. Daca cel puternic este conditionat de regulile razboiului clasic deoarece acesta poate fi tras la raspundere de catre comunitatea internationala, cel slab nu are o astfel de conditionare. El ignora cu buna stiinta regulile fara sa se teama de eventualele consecinte. In conditiile in care statele puternice dispun de armament performant si de

armate puternice capabile sa duca razboiul pe mai multe fronturi, sa-si transporte trupele in orice punct, atunci acest aspect a facut ca actorii mai slabi ai sistemului international sa uzeze de o noua tactica in ducerea razboiului. Tabara adversa este de cele mai multe ori compusa din luptatori neinstructi, armele acestora sunt mai putin performante si de aceea tactica lor favorita este aceea a hartuirii.¹ Ca mijloc de contracarare a amenintarii de tip asimetric, doctrina de aparare a SUA propune masurile atacului preemptiv. Necesitatea reglementarii atacului preemptiv vine o data cu reactia SUA in urma atentatelor de la 11 septembrie 200, care au dus la aparitia unui nou tip de conflict. Amenintarea venea din partea unei grupari cu resurse umane, militare si logistice necunoscute sau in orice caz subapreciate. Noutatea absoluta era aceea a unei actiuni temerare, bine orchestrata si abil executata. Intrucat suferise pagube materiale si umane incalculabile, fara sa mai punem la socoteala imensul impact asupra populatiei, si daca mai luam in calcul si faptul ca principala tinta a atacurilor au fost civili, SUA s-a considerat pe deplin indreptatita sa se declare victima a unui atac. SUA si-au revendicat dreptul la legitima aparare, ceea ce este in perfecta concordanta cu prevederile dreptului international. Numai ca inamicul nu este un stat, ci unul mai putin determinat, cunoscut sub numele generic de terorism. Astfel au putut fi inclusi in acest conflict ca inamici orice sprijinitor al terorismului: state, institutii financiare care au fost acuzate de spalare de bani, grupari sau organizatii definite ca fiind teroriste. Este primul razboi in care actorii pot fi state, organizatii neguvernamentale sau chiar persoane particulare. Declaratia Presedintelui american G.W. Bush de declansare a atacurilor preemptive, desi a fost provocata de evenimentele din 11 septembrie 2001, a fost inteles mai mult ca o metoda de declansare a unor atacuri surpriza asupra altor state.

¹ Vaduva, Gheorghe *Razboiul asimetric si noua fizionomie a conflictualitatii armate*, Ed. Universitatii Nationale de Aparare Carol I, Bucuresti, 2007, pp. 13-14.

Statul care a fost victima unui atentat de natura sa-i puna in pericol securitatea, integritatea teritoriala sau stabilitatea interna are posibilitatea, invocand dreptul la autoaparare, sa actioneze prin declansarea unor atacuri impotriva statului sponsor (care sustine gruparea care a organizat atentatul). Asumptia ca terorismul international reprezinta o amenintare la adresa securitatii nationale a unui stat sta la baza dreptului statului de a folosi forta in vederea autoapararii. Conditia ca folosirea fortei sa fie in concordanta cu legile internationale este ca aceasta sa fie lansata ulterior comiterii atacului care sa puna in pericol respectivul stat. Pericolul pentru securitatea nationala a statului trebuie sa fie unul iminent. Atacurile de la 11 septembrie 2001 pot fi interpretate ca un act de razboi, si au demonstrat clar ca Al Qaeda ameninta in mod direct securitatea SUA. Atacurile Al Qaeda au fost cele care au determinat actiunea de autoaparare a SUA. In virtutea acestui drept la autoaparare, SUA continua un razboi impotriva unei amenintari directe la adresa sa si care se extinde si asupra aliatilor sai. Prevederile art. 51 Carta ONU au fost extinse si la cazul Irak-ului coroborat desigur cu faptul ca starea de beligeranta dintre Irak si SUA nu incetase in urma primului razboi din Golf. Declansarea campaniei militare impotriva Irak-ului avea insa ca principal obiectiv impiedicarea implicarii Irak-ului in acte de terorism.¹

Razboiul impotriva terorismului international necesita o regandire a dreptului international, a reglementarilor razboiului mai precis, dar mai ales reprezinta o provocare pentru strategiile de securitate ale statelor. Organizatiile internationale de aparare colectiva au si ele un rol important in desfasurarea cu succes a acestui razboi. Intrucat este clar un razboi care nu are un front de lupta si care se intinde practic pe tot cuprinsul globului si deoarece inamicul nu este cu precizie determinat, iar capacitatile si resursele acestuia

¹ Schmitt, Michael N., *Counter-Terrorism and The Use of Force in International Law*, The Marshall European Center for Security Studies, Nr. 5, 2005, p. 42 accesat la http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/marshall/mc-paper_5-en.pdf.

sunt nelimitate, este posibil ca acest razboi sa se prelungeasca *sine die*. De aceea, este necesar ca sa se gaseasca o metoda de contracarare a acestui fenomen care sa fie unanim acceptata de membrii intregii comunitati internationale.

Rolul comunitatii internationale este acela de a gasi modalitatile eficiente de contracarare a fenomenului; de asemenea ea va trebui sa gaseasca o metoda de adaptarea la noile realitati si la pericolele care vin din partea unor amenintari de tip asimetric.

Razboiul impotriva terorismului international a adus practic in discutie modul in care se poate raspunde unui astfel de fenomen. Fiind o amenintare de tip asimetric, acest lucru are consecinte asupra modului in care statele amenintate de terorism raspund acestei amenintari. Declansarea razboiului impotriva terorismului a pus problema legitimitatii sale. Daca insa consideram atentatele comise de teroristi drept acte de razboi comise in timp de pace, atunci este clar faptul ca declansarea razboiului trebuie sa aiba la baza regulile impuse si acceptate de intreaga comunitate internationala.

Concluzii:

Terorismul nu este un fenomen nou, dar cu siguranta modul sau de evolutie este unul spectaculos.

Datorita capacitatii sale de a se adapta situatiilor politice si de a face fata metodelor aplicate de state in contracararea fenomenului, terorismul a evoluat odata cu scena politica internationala adaptandu-se permanent pentru ca in final sa ajunga cea mai mare amenintare la adresa securitatii.

Prin gradul mare de adaptare, terorismul isi poate indeplini in continuare cu succes obiectivele si anume acelea de a provoca pagube cat mai mari cu costuri cat mai reduse. Terorismul este folosit in continuare ca arma politica intrucat prin faptele lor teroristii urmaresc realizarea unor scopuri politice. Daca la inceput victimele atentatelor teroriste erau personalitati ale scenei

politice, ulterior acestea se concentreaza mai mult pe impactul pe care un numar mare de victime il are asupra opiniei publice. Terorismul evolueaza si pe fondul nemulțumirilor populare fata de politica guvernelor nationale ale unor state. El isi gaseste expresie in acestea si evolueaza in functie de situatia politica interna a statului.

La inceput gruparile teroriste au avut o agenda locala si au apelat la mijloace teroriste ca metoda de rezolvare a unor dispute interne, pentru ca in final sa devina un fenomen global, care prin natura sa pune in pericol securitatea interationala, devenind o amenintare asimetrice la adresa securitatii.

Pericolul amenintarilor teroriste a devenit si mai mare pe fondul interdependentei economice provocate de o lume globalizata. Terorismul a evoluat si s-a adaptat noilor conditii. E cu atat mai amenintator cu cat poate lovi oricand si oriunde fiind un fenomen complet imprevizibil, consecintele actiunilor teroriste putand fi din cele mai devastatoare.

Terorismul devine o noua metoda de a purta razboaie. Nicaieri nu este mai relevant acest aspect al terorismului sponsorizat de state ca parte a celui international ca in zona Orientului Mijlociu. Aici, pe fondul unei situatii politico-economice speciale, terorismul este o noua metoda de a purta razboaie. Practic noua configuratie a Orientului Mijlociu dupa cel de Al Doilea Razboi Mondial, era postcoloniala si crearea statului Israel pe teritoriul Palestinei, a permis tarilor arabe vecine sa foloseasca cauza palestiniana in vederea rezolvării unor dispute cu Israelul sau cu alte state arabe din regiunea Golfului Persic. Specificitatea acestei zone face ca factorii care stau la baza mentinerii si propagării unui comportament aparte al statelor sa fie determinanti pentru modul in care acestea inteleg sa se comporte in plan international. Fiind perceput drept arma celui slab impotriva celui puternic, terorismul este vazut de catre aceste tari ca cea mai eficienta metoda de lupta impotriva unor state mult mai puternice atat in plan regional cat si mondial.

Terorismul sponsorizat de state devine o noua metoda de a purta razboaie, una ce permite statelor sponsor sa actioneze fara a suporta consecintele sanctionarii de catre comunitatea internationala. Statele care adopta aceasta metoda de a purta razboaie pot nega o implicare directa in conflict.

Terorismul se diferentiaza de celelalte forme de lupta, cea revolutionara sau de gherila, prin metodele si modul sau de a purta razboaie. Evolutia politica a Orientului Mijlociu este influentata puternic de terorismul sponsorizat de state ca parte a celui international si este specifica prin aceea ca baza ideologica a gruparilor teroriste care actioneaza aici este una cu o foarte mare rezonanta in randul statelor arabe din regiune.

Terorismul de factura fundamentalist islamica este considerat la momentul actual drept principala amenintare la adresa securitatii internationale. O rezolvare a situatiei politice a Orientului Mijlociu ar putea duce la o stopare a fenomenului terorismului de factura fundamentalist islamic si la oprirea amenintarii pe care acesta o reprezinta. Tocmai de aceea razboiul global impotriva terorismului se concentreaza asupra pericolului reprezentat de organizatiile teroriste islamice, mai precis de statele care se afla in spatele actiunilor acestora.

Razboiul impotriva terorismului trebuie sa tina seama de foarte multe aspecte pe care natura amenintarii teroriste o are. Este motivul pentru care abordarea sa trebuie sa fie una de natura a crea un echilibru in sistemul international. Statele care sponsorizeaza terorismul reprezinta un pericol la adresa securitatii internationale intrucat folosind aceasta "arma" mentin o stare conflictuala care are consecinte din cele mai neasteptate in plan international. Deoarece situatia zonei Orientului Mijlociu este atat de complexa prin prezenta atator actori si factori care fac ca aceasta sa fie permanent framantata de conflicte, statele din zona au dezvoltat practica sprijinirii acestor „luptatori pentru libertate” exploatand dorintele lor de a schimba starea de fapt existenta la un moment dat.

Acest studiu a plecat de la ipoteza ca terorismul sponsorizat de stat ca parte a celui internațional reprezintă o formă de a duce un război prin alte mijloace, fapt ce duce la o reexaminare a conceptului strategic, acesta trebuind să fie unul coerent asupra asigurării climatului de securitate colectivă. Cercetarea efectuată a demonstrat ambele componente ale ipotezei.

Formarea Optiunilor de Vot in Europa de Est. Studiu de Caz: Romania, Cehia si Polonia

Andra Roescu

Voting Options in Eastern Europe. Case Study: Romania, Czech Republic and Poland

Abstract: The aim of the paper is to research the way voters of the 3 countries form their electoral preferences.

The way citizens vote has direct consequences on the type of policies implemented later on, on the party system and on the quality of democracy.

Methodological option: the two main theories on the formation of voting preferences are the sociological perspective and the economic one. Economic theory has developed the downsonian model and the directional model.

hypothesis: the downsonian model will perform better in explaining the electoral behavior of voters included in the analysis than the directional one.

Results and Conclusions: Statistical analysis partially confirmed the hypothesis, the downsonian model showing a higher explanatory capacity than the directional model in Poland and the Czech Republic, but being surpassed by the latter in the case of Romania. In the case of Romania, the directional model manages to better explain the electoral behavior of voters of all parties included in the analysis (PSD, PUR, PD and PNL) except for UDMR. For voters in the Czech Republic, the downsonian model is the more powerful explanatory model and justifies the centripetal tendency of the parties in the analysis (CSSD, ODS, KDU-CSL and US-DEU). An exception to the rule is ODS, the party whose voters act directionally. The Polish case is less clear than the previous two. Thus, the downsonian model performs better than the directional model for the voters of 3 parties (PO, SO, PSL), while the situation is reversed where the other two parties in the analysis (PIS and SLD-UP) are concerned.

Keywords: voting preferences, downsonian model, directional model

Abstract

Scopul lucrării: cercetarea modului în care își formează preferințele de vot cetățenii din cele 3 țări.

Justificarea temei. Modul în care cetățenii votează are consecințe directe asupra tipului de politici promovate ulterior de guvern, asupra sistemului de partide rezultat și asupra calității democrației.

Opțiunea metodologică. Cele două teorii principale privind formarea preferințelor de vot: cea sociologică și cea economică. În cadrul teoriei economice s-au dezvoltat modelul downsian și cel direcțional.

Ipotеза: modelul downsian performează mai bine în explicarea comportamentului electoral al respondenților incluși în analiză, decât cel direcțional.

Rezultate și concluzii: analiza statistică confirmă parțial ipoteza anunțată, modelul downsian având o capacitate explicativă superioară celui direcțional în cazul Cehiei și Poloniei, însă fiind depășit de acesta din urmă în cazul României. În cazul României, modelul direcțional reușește să explice mai bine comportamentul electoral al votanților tuturor partidelor incluse în analiză (PSD, PUR, PD și PNL) exceptând UDMR-ul. Pentru votanții din Cehia, modelul explicativ cel mai puternic este cel downsian, model care justifică și tendința centripetă a partidelor analizate (CSSD, ODS, KDU-CSL și US-DEU). Excepție de la regula face ODS, partid al cărui votanți acționează direcțional. Cazul polonez este mai puțin clar decât precedentele. Astfel, în Polonia modelul downsian învinge modelul direcțional pentru votanții a 3 partide (PO, SO, PSL), în timp ce situația este inversă în cazul celorlalte două partide analizate (PiS și SLD-UP).

Cuvinte cheie: preferințe de vot, model downsian, model direcțional.

Scopul lucrării: În această lucrare mi-am propus să cercetez modul în care își formează preferințele de vot cetățenii din trei țări din Europa de est: România, Cehia și Polonia.

Justificarea temei: Modul în care cetățenii votează are consecințe directe asupra tipului de politici promovate ulterior de putere, asupra sistemului de partide rezultat și asupra calității democrației. Din acest motiv este important de înțeles modul în care se formează preferințele electorale, în special în tinerele democrații din Europa de Est, unde sistemul de partide și democrația sunt în curs de consolidare, după lungă perioadă de comunism.

Opțiune metodologică: Există două teorii principale privind formarea preferințelor de vot, cea sociologică și cea economică, studiul de față bazându-se pe cea de-a doua.

Abordarea sociologică porneste de la asumția că la baza preferinței electorale se află apartenența individului la un grup social, considerând în același timp că fiecare partid reprezintă interesele unui alt grup, ceea ce determină atașamentul votantului față de partidul care reprezintă grupul său. Însa capacitatea de predicție a acestui model a scăzut pe măsură ce diferențele dintre grupuri s-au diminuat, diminuându-se în același timp și coeziunea din interiorul acestora. În consecință, votanții au încetat să se mai identifice cu un anumit grup social și cu partidul care îi reprezintă interesele.

Teoria alternativă este cea economică, abordare pe care o utilizează și acest studiu. Aceasta privește votantul ca pe un agent economic ce își bazează opțiunea pe raportul dintre costuri și beneficii. Astfel, votantul va alege partidul care îi maximizează utilitatea. În cadrul acestei abordări s-au dezvoltat două modele principale de competiție electorală, care au ca scop explicarea modului în care votantul identifică partidul care îi maximizează utilitatea: modelul downsian și pe cel direcțional.

Modelul downsian porneste de la prezumția că atât votanții, cât și partidele se pot plasa pe o axă stânga-dreapta, în funcție de poziția pe care o au față

de gradul de interventionism optim al guvernului in economie. Astfel, votantii, cunoscand pozitia tuturor partidelor, vor alege sa voteze partidul a carui pozitie este cea mai apropiata de cea proprie.

Al doilea model este cel directiona care pastreaza asumptiile downsieni, inasa considera ca votantii isi definesc pozitia dihotomic, in functie de directie si intensitate. Astfel, mai intai decid daca sunt sau nu de acord cu interventia statului in economie, adica isi definesc directia preferintei. Apoi decid gradul de interventie cu care sunt de acord, adica isi stabilesc intensitatea preferintei. In functie de cele doua, acestia isi stabilesc pozitia ideala pe o axa stanga-dreapta similara cu cea downsiana, unde centrul axei reprezinta punctul neutru, laturile reprezinta directiile, iar distanta de la punctul neutru la pozitia agentului reprezinta intensitatea. Stabilind pozitiile partidelor in acelasi mod, acestia vor vota partidul a carui pozitie se afla de aceeaasi parte a punctului neutru cu ei insisi, adica are aceeaasi directie, si care sustine directia respectiva cu cea mai mare intensitate. Cu toate acestea votantii nu sustin partidele care se deplaseaza prea tare spre extreme, considerandu-le inacceptabile. Limita pana la care partidele sunt considerate acceptabile se numeste regiune de acceptabilitate.

Folosind cele doua modele economice incerc sa explic formarea preferintelor de vot in cele trei tari, comparand in acelasi timp puterea explicativa a celor doua. In acest sens, realizez o analiza statistica pentru votantii principalelor partide din fiecare tara, in care variabila de explicat este optiunea de vot, iar variabilele explicative sunt indicatorii socio-demografici, alaturi de care includ pe rand utilitatea downsiana si apoi pe cea directionala.

Ipoteza de lucru de la care pornesc este aceea ca modelul downsian performeaza mai bine in explicarea comportamentului electoral al repondentilor inclusi in analiza, decat cel directiona.

Rezultate si concluzii: Analiza statistica realizata confirma partial ipoteza anuntata, modelul downsian avand o capacitate explicativa superioara celui

directional in cazul Cehiei și Poloniei, însă fiind depășit de acesta din urmă în cazul României.

În cazul României, modelul direcțional reușește să explice mai bine comportamentul electoral al votanților tuturor partidelor incluse în analiză (PSD, PUR, PD și PNL), exceptând UDMR-ul. Acest rezultat nu este unul surprinzător, întrucât UDMR este reprezentatul unei minorități etnice, ceea ce transformă etnia într-un factor important în formarea preferinței de vot. Din acest motiv, în cazul votanților maghiari este posibil ca dimensiunea stânga-dreapta să fie secundară în raport cu cea dată de clivajul etnic. Astfel UDMR devine singura alternativă viabilă pentru acești votanți. Indiferent de poziția pe axa stânga-dreapta, această formațiune are în același timp cea mai apropiată poziție de cea a votanților, dar și cea mai intensă. În plus, și modelul direcțional performează destul de bine în explicarea opțiunii de vot a maghiarilor, deși este depășit la mică distanță de modelul proximității. Această diferență poate fi explicată tocmai prin faptul că UDMR este formațiunea cu poziția cea mai apropiată, dar și cea mai intensă pentru acești votanți.

Modul direcțional de acțiune al votanților români pare să fie în contradicție cu tendința centripetă a partidelor din 2004. Această tendință este însă justificată acceptând faptul că votanții români au o regiune de acceptabilitate redusă ca dimensiuni, ceea ce îi determină pe votanți să considere ca partidele care promovează poziția cu cea mai mare intensitate acceptabilă sunt partidele moderate, care au o poziție relativ apropiată de poziția votantului median. Această ipoteză însă ar trebui cercetată într-un studiu viitor, care să se concentreze pe dinamica electorală a partidelor în funcție de modul de formare a opțiunii electorale a votanților.

Pentru votanții din Cehia, modelul explicativ cel mai puternic este cel downsian, model care justifică și tendința centripetă a partidelor analizate (CSSD, ODS, KDU-CSL și US-DEU). Excepție de la regula face ODS, partid

ai carui votanti actioneaza directionala. Exceptia este explicabila prin faptul ca ODS promoveaza o pozitie foarte intensa, motiv pentru care, utilitatea directionala ia valori mari chiar si in cazul votantilor moderati. Succesul electoral al ODS demonstreaza faptul ca votantii cehi au o regiune de acceptabilitate mai extinsa decat votantii romani.

Cazul polonez este mai putin clar decat precedentele. Astfel, in Polonia modelul downsian invinge modelul directionala pentru votantii a trei partide (PO, SO si PSL), in timp ce situatia este invers in cazul celorlalte doua partide din analiza (PiS si SLD-UP). Cum din nou ne confruntam cu o tendinta centripeta a partidelor, inclusiv in cazul PiS si SLD-UP, cele doua grupari ale caror votanti actioneaza directionala, este interesant de explicat de ce totusi aceste doua partide din urma au obtinut voturile alegatorilor, in special in conditiile in care sunt cele mai intense partide de pe scena. Exista doua explicatii posibile. Prima se leaga de faptul ca partidele sunt percepute ca avand o pozitie mult mai intensa decat in realitate, prin urmare acestea maximizeaza utilitatea directionala a votantilor lor. A doua explicatie se leaga de faptul ca probabil cele doua partide sunt partidele cu pozitiile cele mai intense din regiunea de acceptabilitate a votantilor lor. Prin urmare, chiar daca exista partide ce promoveaza pozitii mai intense, acestea sunt considerate inacceptabile de votantii celor doua grupari. Insa cum dinamica partidelor este secundara studiului de fata, aceasta ar trebui analizata in amanunt intr-un studiu viitor.

In concluzie, desi ambele modele detin o capacitate explicativa semnificativa, modelul downsian performeaza mai bine decat modelul directionala, explicand formarea majoritatii preferintelor electorale in doua din cele trei tari incluse in analiza. Cazul Romaniei face exceptie, modelul directionala explicand preferintele de vot ale votantilor tuturor partidelor din analiza, cu exceptia UDMR.

Neorealism și pragmatism în politica externă a Rusiei

- Caderea comunismului -

Eugen Rotaru

Neo-realism and Pragmatism in Foreign Policy of Russia. The Fall of Communism

Abstract: Methodological choice: neorealiste doctrine in international relations, theoretical benchmarks Kenneth Waltz's Assumptions:

1. Russia approaches foreign policy from a neorealist perspective.
2. there is an increased influence of the internal structure of state in reconfiguring Russia's foreign policy options in the international system.
3. in Russian foreign policy there is a logic of change in terms of relations with the EU.

Conclusions: in practice states have two options in designing foreign policy: counterbalance and alignment. Russia follows both strategies in relation with different foreign actors. Ofensivity characterizes Russia's relations with Moldova and Ukraine, where energetic and military ascendancy allows it to act subversively. On the other hand the Russian federation has intensive cooperation with China through the Shanghai Organization while in relation with NATO Russia still remains suspicious. Despite foreign policy guided by neorealist principles, it seems that there is still a possibility of a different pattern in relations with the EU being adopted. The Agreement on Partnership and Cooperation signed with the EU in 1997, was the beginning of cooperation in the political, economic, commercial and energy sectors. Interactions in the fields of research, education and culture have also intensified.

Keywords: sphere of influence, neorealism, neoliberalism, the logic of change, waltz images, anarchy, hegemony, offensive.

Abstract: Optiune metodologica: doctrina neorealismului din cadrul relatiilor internationale, reperete teoretice ale lui Kenneth Waltz

Ipoteze: 1. Rusia abordeaza politica externa din perspective neorealista.

2. exista un aport crescut al structurii statale interne in reconfigurarea optiunilor de politica externa ale Rusiei in sistemul international.

3. in politica externa rusa exista o logica a variatiei in ceea ce priveste relatiile cu UE.

Concluzii: in mod practic statele au doua optiuni in elaborarea politicii externe: contrabalansarea si alinierea. Rusia urmeaza ambele strategii in politica sa externa diferiti fiind doar actorii cu care intra in contact. Cu statele din jurul ei adopta un anumit fel de politica iar cu statele importante schimba modalitatiile de cooperare. Ofensivitatea se poate observa analizand abordarile fata de Republica Moldova, Ucraina unde detinand avantajul energetic si militar actioneaza ca element subversiv. Cu China coopereaza intens prin intermediul Organizatiei de la Shanghai iar fata de NATO inca ramane suspicioasa. In ciuda politicii externe ghidate de principii neorealiste, se pare ca exista totusi posibilitatea asimilarii unui tipar diferit, in relationarea cu UE. Acordul pentru Parteneriat si Cooperare incheiat cu UE in 1997, a reprezentat inceputul unei colaborari in planurile politico-economic, comercial-energetic, dar s-au intensificat si interactiunile de cercetare, educatie si cultura.

Cuvinte cheie: sfera de influenta, neorealism, neoliberalism, logica variatiei, imagini waltziene, anarhie, hegemonie, ofensivitate

Federatia Rusa reprezinta actorul ce a servit drept fundament cercetarii in cauza, fiind unul dintre cele mai puternice state din cadrul sistemului international, cu un rol aparte in reglementarea acestuia si tinzand prin actiunile sale catre solidificarea unei ordini multipolare. Prin urmare, am incercat sa observ noua entitate statala creata din ramasitele geo-politice ale fostei Uniunii Sovietice, raportandu-ma la modul de realizare al politicii externe, si sustinand faptul ca, in ciuda incheierii Razboiului Rece, nu s-a renuntat la jocul sferelor de influenta, nerespectandu-se faptul ca vecinii nu mai fac parte din blocul comunist si constituie subiecte independente ale dreptului international.

Asfel, demersul metodologic s-a bazat pe doctrina neorealismului din cadrul Relatiilor Internationale, adoptand de aici reperele teoretice ale lui Kenneth Waltz, inasa admitand ca modul de organizare al statului, - cel putin pentru exemplul analizat - cu deficientele si plusurile sale, are un mare impact asupra modului de pozitionare pe plan extern. Punctul de plecare ce a servit drept argument asupra cercetarii a fost constituit de urmatoarele trei ipoteze:

Ipoteza nr. 1: Rusia abordeaza politica externa conform unei directii de actiune neorealiste, favorizand aparitia sistemului international multipolar care sa prezinte din nou SUA ca principal competitor, inasa integrand in joc de aceasta data actori precum Uniunea Europeana si China care sa detina capacitatea de a diminua influenta Statelor Unite asupra sistemului.

Ipoteza nr. 2: Exista un aport crescut al structurii statale interne in reconfigurarea optiunilor de politica externa ale actorului unitate Rusia in cadrul sistemului international.

Ipoteza nr. 3: Politica externa rusa nu este guvernata de principiul constantei, existand o logica a variatiei prin intermediul inlocuirii abordarii

neorealiste cu neoliberalismul în ceea ce privește relațiile cu Uniunea Europeană.

Voi prelua sistemul “imaginilor waltziene” drept suport metodologic pentru validarea ipotezelor, cele trei imagini derulându-se după cum urmează:

Imaginea nr. 1 sau a naturii umane: analizează natura umană din postura de factor generator de conflict;

Imaginea nr. 2 sau internă: îndreptată către modul de organizare internă a statului, văzută ca element de influență majoră asupra interacțiunilor pozitive sau negative cu alți actori ai scenei mondiale. Potrivit imaginii secundare, originea apariției unui război sau a păcii trebuie să depindă de modalitatea de organizare internă a statului. Un lider inteligent ar putea apela la un eveniment extern pentru a rezolva o situație internă. Astfel, și-ar putea implica țara într-un război, sperând să eradică o criză de pe plan intern, prin apelul către solidaritatea cetățenilor în fața unui inamic comun. Problema organizării aduce în prim plan și tipul de regim politic. Există un tipar al regimurilor politice “bune” și al regimurilor “rele”? Waltz se raportează la dihotomia care aparent satisface delimitarea între regim rău și regim bun, anume democrație-socialism sau capitalism-comunism. Caracteristicile regimurilor amintite permit o separare totală între ele, însă, în ciuda acestui fapt, nu este limpede care posedă atributele de regim pozitiv și care se află la cealaltă extremă. Analizând în funcție de variabilele antitetice pace-război, distincția dintre democrație și socialism nu mai este atât de puternică. Atât democrația, cât și socialismul au generat conflicte și privind către extremă opusă, încheierea de acorduri care au facilitat pacea s-a aflat atât sub auspiciul democrației, cât și a socialismului. Iată cum ambiguitatea asemănătoare a primei imagini este prezentă și în dimensiunea analitică actuală.

Potentialul empirico-explicativ al celei de-a doua imagini este mult mai mare față de modelul analitic fundamentat pe însușirile naturii umane, dar, cu toate

acestea, nu confera o abandonare a relativității necesară pentru a se impune ca paradigma coerentă. Prin urmare, Waltz va trece către cel de-al treilea și ultimul nivel de analiză – nivelul sistemic.

Imaginea nr. 3 sau sistemică: care înglobează dimensiunea politicii externe, susținând că statul își coordonează acțiunile (externe) în funcție de situația celorlalți actori din sistem, de modul cum aceștia își desfășoară activitatea prin intermediul alianțelor, contrabalansând sau aliniindu-se dispozițiilor descrise de un actor ce își asumă statutul de hegemon. Cea de-a treia imagine conferă o perspectivă holistică a Relațiilor Internaționale. Variabilele ce sunt utilizate aici sunt în primul rând anarhia, raportată la nivel de sistem (internațional), statele-unitate ale sistemului și distribuția capacităților acestora. Existența anarhiei este echivalentă cu absența unei supra-structuri statale care să-i comande unității cum să-și realizeze politica internă, dar mai ales pe cea externă. În acest caz, se poate spune că statele sunt pe cont propriu, având la dispoziție opțiunile de a concura, de a coopera sau de a conserva un anumit statut de nealiniere. Alegerile făcute vor determina „distribuția capacităților” sau polaritatea în cadrul sistemului, făcând posibilă apariția fenomenului de balansare a puterii. Scopul actorului-stat este de a-și susține propria securitate, iar mijlocul necesar îndeplinirii telului în cauză este puterea. Prin urmare, acțiunile de politică externă analizate prin imaginea sistemică nu au drept cauze caracteristici singulare ale unității care le întreprinde, ci țin cont de acțiunile tuturor unităților angrenate în sistem. Doar printr-o asemenea strategie se poate asigura securitatea. Avem de-a face practic cu limitări reciproce periodice, care generează poli de putere. Practic statele au două opțiuni în elaborarea politicii externe: „contrabalansarea” și „alinierea”. Prin contrabalansare un anumit stat se constituie drept o contrapondere pentru alt stat care își sporește necontrolat capacitățile, realizându-se astfel o nouă balanță a puterii. Dacă este vorba despre o mare putere, statul respectiv poate să

realizeze contrabalansarea de unul singur, însă dacă nu beneficiază de un asemenea statut se face apel la o logică a alianțelor. Alinierea este o metodă specifică statelor ce nu au un impact major în sistem, acestea preferând să se alieze politicilor internaționale unei țări importante. Indiferent de strategia adoptată, se tinde către echilibrarea puterii în sistemul internațional, echilibrare specifică neorealismului defensiv. Este defensiv deoarece preferă existența unei balanțe a puterii, în detrimentul unei hegemonii, ultima având un efect perturbator, destabilizator față de sistem. Totodată, o altă caracteristică a acestei sfere a neorealismului este reprezentată de acceptarea unei dimensiuni a cooperării, fapt ce reiese mai ales din politica alianțelor și a tratatelor internaționale.

După cum se poate observa, Waltz a considerat că imaginea secundă este insuficientă pentru a determina eventualele preferințe ale unui stat în materie de politică externă. Totuși, am încercat o reabilitare a modelului imagologic intern, fapt ce se poate observa prin cea de-a doua ipoteză care fundamentează lucrarea în cauză și, implicit, prin validarea ei, în urma analizei politicii interne ruse de la prăbușirea comunismului și până în prezent. Am avut în vedere o asemenea ipoteză deoarece am considerat că Federația Rusă nu se încadrează într-un anumit tipar standard de actor internațional, reprezentând la fel ca și SUA sau China unul dintre poli de putere care poate dicta ordinea de acțiune la nivel global. Voi atașa în consecință un suport practic modelului teoretic al imaginii secundă prin analiza situației politico-economico-sociale interne a Rusiei după caderea regimului comunist, pentru a mă orienta ulterior strict asupra imaginii sistemice, primul plan fiind acordat de această dată opțiunilor de politică externă.

În consecință, cum a evoluat Rusia din punct de vedere al politicii interne, de la crearea sa în 1991 și până în prezent, și cum a reușit această schimbare

suferita prin prabusirea comunismului sa fie determinanta pentru atitudinea fata de ceilalti actori internationali?

Venirea lui Boris Eltin la putere a insemnat punctul de start in schimbarea atitudinii de extrema stanga, inaugurand procesul de acceptare a democratiei. Tranzitia nu a fost posibila fara eliminarea ultimului bastion institutional oficial al unei stari de fapt comuniste. Drept urmare, Eltin va desfiinta in 1993 ultima institutie legislativa incompatibila cu democatia si va organiza alegeri libere. Aceasta mutare va fi dublata de o alta care va incepe sa lege Rusia de Occident, si anume adoptarea sistemului capitalist prin liberalizarea preturilor si trecerea la economia de piata. Insa masurile presedintelui s-au dovedit insuficiente pentru consolidarea Federatiei, efectele lor nereusind sa elimine potentialul conflictual intern si implicit stabilitatea politico-economica si sociala. Astfel, alegerile libere s-au izbit de adoptarea noii constitutii care conferea liderului de la Kremlin prerogative extinse si au permis acestuia sa conduca prin intermediul faimoaselor decrete prezidentiale, subminand institutia Parlamentului si implicit arhitectura practicilor democratice. De asemenea, refuzul lui Eltin de colaborare cu Legislativul a condus la escaladarea conflictului din Cecenia, aruncand tara intr-un grav razboi intern, cu implicatii politico-sociale dezastruoase. Din punct de vedere economic, propagarea capitalismului nu a fost ingreunata, insa politicile promovate de executivul marioneta al presedintelui au generat o prapastie a polarizarii, marind tot mai mult granita dintre saraci si bogati. O prima consecinta in acest sens a fost aparitia supranumitilor “oligarhi”, indivizi care au reusit sa-si construiasca un imperiu afaceristic in principal in urma contractelor cu statul. Nu se pot face obiectii privind modul de “imbogatire” al respectivilor indivizi, atat timp cat legea nu a fost incalcata; problema survine inasa prin capacitatea de influentare a oligarhilor fata de puterea Executiva, in virtutea favorurilor acordate presedintelui si “Familiei”. De remarcat aici e sistemul “imprumuturi pentru

actiuni” prin care Eltin a oferit actiuni la importante companii administrate de stat in schimbul finantarii campaniei electorale pentru obtinerea celui de-al doilea mandat. Cresterea inflatiei intr-un ritm fara precedent, rezultand de aici devalorizarea monedei nationale, s-a tradus in cea de-a doua consecinta majora. Produsul intern brut a cunoscut diminuari masive, redresarea economica reusindu-se dupa o perioada de 5 ani de la formarea Federatiei. Vladimir Putin il va inlocui pe Eltin la conducerea tarii, dar schimbarea nu se va produce in realitate, noul presedinte continuand si chiar accelerand actiunile autoritariste ale predecesorului sau. Situatiile care exemplifica cele afirmate anterior descriu cel de-al doilea razboi cecen, mult mai sangeros decat primul, ca urmare a refuzului de a negocia cu autoritatile din Groznai; nerespectarea drepturilor omului si abuzuri ale executivului, reprezentantilor justitiei si serviciului de informatii FSB atat fata de oligarhi (cazul Gusinski), cat si in raport cu simpli cetateni, sau reforma electorala instrumentata direct de Putin care desfiinta alegerile pentru guvernatori, acestia fiind numiti chiar de catre seful statului.

Consider ca antrenarea tensiunilor, a divergentelor intre institutiile statului, cumulata cu emergenta conflictelor militare interne, determina intr-o mare masura si modul de abordare a politicii externe. Astfel, acesta opereaza dupa logica neorealismului care functioneaza potrivit anarhiei internationale unde nu exista supra-structuri statale care sa-i comande unitatii cum sa-si realizeze politica interna, dar mai ales pe cea externa. Actorul-unitate se concentreaza pe indeplinirea intereselor singulare si pe obtinerea unui statut care sa-i permita emiterea de pretentii in cadrul sistemului. Concluzia ce se desprinde din cercetarea relatiilor Federatiei Ruse atat cu entitati politice asemanatoare din punct de vedere al impactului pentru sfera globala (SUA, sau China), cat si cu vecinii sai sau statalitati aflate in imediata sa vecinatate precum Ucraina, tarile caucaziene, Republica Moldova sau statele Asiei Centrale, este aceea ca neorealismul ii incadreza optiunile prin intermediul

ambelor sale fatete, ofensiva și defensivă. Ofensivitatea se poate observa analizând abordările față de Republica Moldova, Ucraina, unde, detinând avantajul energetic și militar (vizavi de administrația de la Chișinău, prin intermediul armatei a XIV-a), acționează ca element subversiv. Același tipar este valabil și în Caucaz, unde a fost intensificat sprijinul pentru Abkhazia și Osetia de Sud, mai ales din punct de vedere militar și economic, dorința Georgiei de a deveni membră NATO determinând Rusia să contracareze, întrucât și-a văzut amenințat unul din interesele majore, anume obținerea statutului de hegemon regional. Asia Centrală ocupă un loc foarte important în strategia externă a Rusiei, Kremlinul ghidându-și activitățile conform principiului aliaților, „portretizându-se” ca un protector al partenerilor săi în virtutea apartenenței acestora la Comunitatea Statelor Independente, percepend mai mult sau mai puțin semnul de egalitate în raport cu țările din zonă. Totodată, pentru a-și asigura sprijinul privind o serie de proiecte și contracte energetice, neglijează democrația și drepturile omului. Este de partea comunistilor în Tadjikistan argumentând că asemenea relații sunt necesare pentru a contracara gruparea opozantă islamistă apropiată talibanilor din Afganistan, dar tolerează regimul autoritar al președintelui pe viață al Republicii Turkmene, Separmurad Nyiazov și prin aceasta și traficul de droguri și vânzarea de armament talibanilor, datorită acordului energetic semnat în 2003, potrivit căruia Turkmenistanul va exporta gaz natural în Rusia. Nu în ultimul rând, susține mișcări separatiste în Caucaz, dar se opune lui Saakashvili datorită apropierei de SUA.

Neorealismul defensiv este regăsit în maniera de relaționare cu Statele Unite și China. SUA alături de NATO continuă să reprezinte pentru Federație actorii cu un potențial ridicat de opoziție, ale căror acțiuni pot intra în conflict cu opțiunile descrise de Moscova. Astfel că, începând cu 1991, Rusia a încercat să devieze tendința de unipolarism a SUA cu propria viziune a scenei internaționale, favorabilă ordinii multipolare. Acționând în consecință,

tipul interacțiunilor cu Republica Populară Chineză a suferit modificări substanțiale, având de-a face cu multiplicarea sectoarelor de cooperare, spre deosebire de relațiile din perioada Războiului Rece. Prin urmare, Organizația de la Shanghai se anunță a fi un actor internațional interesant, care în afara de cooperarea în domeniile politic, economic, energetic și cultural deține și o dimensiune de securitate, îndreptată împotriva terorismului, separatismului și extremismului, cât și traficului de arme și droguri, putând reprezenta după unii analiști o forță capabilă să contrabalanseze NATO. Politica externă a Rusiei este divergentă celei desfășurate de SUA și continuă să privească cu suspiciuni Organizația Nord-Atlantică, chiar dacă formal există Consiliul NATO-Rusia, un instrument instituționalizat de interrelaționare. Prin urmare, exercitiul militar ruso-chinez desfășurat în 2005 în apropiere de Taiwan, simulând o blocadă navală a micutei insule susținute de administrația de la Washington, dezaprobarea lui Putin din cadrul summit-ului de la București din 2008 față de extinderea NATO către Ucraina și Georgia, calificând decizia de extindere drept o amenințare pentru interesele strategice ale Rusiei, sau refuzul aceluiași lider de a da undă verde construcției scutului anti-racheta propus de SUA, certifică implicarea Moscovei în sistemul de balansare a puterii.

În ciuda politicii externe ghidate de principii neorealiste, se pare că există totuși posibilitatea asimilării a unui tipar diferit, în relaționarea cu un alt actor extrem de important, anume Uniunea Europeană. Acordul pentru Parteneriat și Cooperare încheiat cu UE în 1997, a reprezentat începutul unei colaborări fructuoase în planurile politico-economic, comercial-energetic, dar a intensificat totodată și interacțiunile în cercetare, educație și cultură. Dacă UE importă 65% din necesarul energetic de petrol și gaze naturale din Federație, aceasta din urmă situează UE pe primul loc în topul partenerilor de schimburi economice, exportând aici 56% din volumul total de bunuri și servicii destinate planului extern și importând 48%. În concluzie, cooperarea

dintre UE și Rusia poate fi corelată paradigmei neoliberale, pe fundalul unei interdependente complexe, deoarece Bruxelles-ul are nevoie de resursele energetice rusești în aceeași măsură în care economia Moscovei este dependentă de tranzacțiile cu partenerul european.

Statutul minoritatilor din Balcanii de Vest in perspectiva unei viitoare aderari la Uniunea Europeana

Delia Stan

MOTTO: ”Europa datoreaza exceptionala sa bogatie spirituala marii varietati a natiunilor care o compun. Aceasta varietate nu poate exista decat intr-o ordine europeana in care nici o Natiune nu are intaietate: o ordine care trebuie sa fie un echilibru echitabil al suveranitatilor nationale, sub o suveranitate europeana avand minimul de puteri, necesare acestui scop...Europa trebuie sa fie una, dar natiunile europene si oamenii Europei trebuie sa se simta mult mai liberi in aceasta noua Europa decat in Europa anarhica si divizata a trecutului”.

Salvador de Madariaga

Minorities in the Western Balkans in View of a Future Accession to the European Union

Abstract: Research aim: to identify how the EU can influence the status of national minorities in the western Balkans while the population manifests an exacerbated nationalism. In the Western Balkans there is a focus on implementing existing commitments at international level. There is a focus on large regional cooperation, an important role being played by the Central European Initiative through its activity dedicated to intercultural cooperation. Another priority is research, education and training of citizens in multicultural societies. The interest of the European Union towards the Balkan area grew considerably because of the area’s increasing strategic importance. After the problem with Kosovo the Western Balkans became one of the EU’s priorities. The last part of the paper focuses on the way in which Serbia and Kosovo under UNMIK administration have implemented mechanisms for the protection of human rights and minorities. The status of minorities in the European Union will improve once the EU reaches supranational status.

Keywords: civic nationalism, ethnic nationalism, interethnic conflict, public opinion, minority, democratic citizenship, multicultural state.

Abstract: Scopul lucrării: identificarea modalității în care UE poate influența statutul minorităților naționale în Balcanii de Vest în care populația manifestă un nationalism exacerbat. În Balcanii de Vest se pune accent foarte mare pe implementarea angajamentelor existente la nivel internațional. Se pune accent foarte mare pe cooperarea regională, un rol important fiind jucat de Inițiativa Central Europeană prin aria sa de activitate destinată cooperării interculturale. O altă prioritate o reprezintă cercetarea, educația și formarea cetățenilor din societățile multiculturale. Interesul Uniunii Europene pentru spațiul balcanic a crescut considerabil datorită interesului strategic pe care zona îl deține. După problema cu Kosovo Balcanii de Vest devin una dintre prioritățile UE. În ultima parte a lucrării se urmărește modul în care Serbia și Kosovo sub administrația UNMIK au implementat mecanismele de protecție ale drepturilor omului și minorităților. Statutul minorităților din cadrul Uniunii Europene va fi îmbunătățit odată ce supranationalitatea acestora va fi definitivată, iar construirea marii familii europene va avea la bază principiile statului multicultural.

Cuvinte cheie: nationalism civic, nationalism etnic, conflict interetnic, opinie publică, minoritate, cetățenie democratică, stat multicultural.

Una dintre noile provocări careia Uniunea Europeană trebuie să-i facă față o reprezintă zona Balcanilor de Vest. Având ca obiectiv final o integrare în lumea occidentală, această regiune se confruntă în continuare cu grave probleme din cauza manifestării unui nationalism etnic exacerbat. Acesta este motivul pentru care în această lucrare am urmărit modul în care situația minorităților din Balcanii de Vest este percepută la nivelul structurilor europene, cu precădere în cadrul Uniunii Europene. Scopul acestei lucrări a fost acela de a identifica modalitatea în care Uniunea Europeană poate influența statutul minorităților naționale din Balcanii de Vest. Plecând de la premisa unei viitoare integrări, s-a încercat recunoașterea principalelor

demersuri pe care aceasta le-a facut în regiune. Întrebarea la care am încercat să găsesc un răspuns a fost următoarea: Putem înțelege Uniunea Europeană ca fiind spațiul propice în care se poate dezvolta nationalismul civic și în care se pot ține sub control reminiscentele nationalismului etnic?

Astfel, pentru început atenția mea s-a îndreptat asupra distincției dintre nationalismul etnic și cel civic. Este important de reținut faptul că nationalismul etnic este asociat națiunii etnice a lui Herder și Fichte având ca trăsături comune limba, religia, obiceiurile și tradiția. Pe de altă parte, nationalismul civic este asociat națiunii electivă a lui Renan având ca principale caracteristici cetățenia, egalitatea în fața legii, pluralismul democratic și dreptul de a alege.

Pornind de la abordarea instituțională a minorităților naționale, am încercat să identific principalele mecanisme de protecție ale acestora. Deși nu există o definiție unanim acceptată la nivel internațional, după al doilea război mondial, rolul central în această problemă a revenit organizațiilor internaționale precum ONU, CSCE(OSCE) și Consiliul European. La nivelul anului 2002 erau recunoscute 196 de state pe teritoriul cărora se aflau între 4000 și 6000 de etnii, precum și un număr de aproximativ 600 de limbi. Astfel se poate observa faptul că după două războaie mondiale și multe alte acțiuni militare cu caracter violent desfășurate la nivel regional societatea contemporană încă caută soluții viabile, unanim acceptate pentru rezolvarea conflictelor interetnice.¹

Situația actuală a minorităților din Balcanii de Vest poate fi îmbunătățită dacă sistemul de protecție postbelic își va găsi aplicabilitatea și în această regiune. În *Națiuni și Minorități*, Gabriel Andreescu enumera cele 3 principii care stau la baza acestui sistem, și anume principiul drepturilor și libertăților fundamentale, principiul nediscriminării și sistemul măsurilor speciale.

¹ Informație preluată din Andreescu, G, *Națiuni și Minorități*, Editura Polirom, Iași, 2004

Consider ca o atentie deosebita pentru situatia din Balcani trebuie acordata principiului nondiscriminarii deoarece aici trebuie inoculata si sustinuta o egalitate intre cetatenii aceluiasi stat indiferent de religie, etnie sau rasa.

Daca in perioada interbelica protectia minoritatilor era consfintita ca urmare a tratatelor care se incheiau intre statele invinse si cele invingatoare, perioada postbelica este caracterizata de implicarea unor organizatii internationale in acest proces, menite sa faciliteze ajungerea la un consens. Astfel s-au evidenciat in aceasta lupta impotriva discriminarii, dupa cum mentionam, OSCE, ONU si Consiliul Europei. Nu trebuie omisa nici Uniunea Europeana, a carei scop principal este acela de a promova tratamentul egal intre persoane indiferent de origine rasiala sau etnica, conform Directivei Consiliului 2000/43/CE.

Pentru a intelege modalitatea in care s-a modificat perceptia asupra minoritatilor nationale, este important de analizat modul in care ONU, CSCE, devenita OSCE (1995) si Consiliul Europei si-au adus contributia in dezvoltarea unui sistem menit sa echilibreze balanta rezultata in urma tratatelor de pace de la Versailles.

Dat fiind faptul ca titlatura de stat membru UE este conditionata de cea de membru al Consiliului Europei un accent important l-am pus pe Conventia - Cadru pentru protectia minoritatilor nationale precum si pe **Programele Comune intre Consiliul Europei si Comisia Europeana**.

Incepand cu anul 1993 exista aceste **Programe Comune** a caror principale obiective sunt acelea de a promova drepturile omului, libertatile fundamentale, democratia si domnia legii in fostul spatiu comunist. Avand ca punct de plecare aceleasi obiective, Programele comune au vizat cooperarea cu noile state membre ale Consiliului Europei care isi manifestau interesul de a adera la Uniunea Europeana. Pentru a se inregistra progrese cat mai mari, Uniunea Europeana, in calitate de organizatie internationala, a ratificat Conventiile Consiliului Europei promovand din acel moment aceleasi

principii și participând la programele demarate de către această instituție. Rezultatele pozitive ale acestei cooperări au avut ca finalitate semnarea în 2001 a Declarației Comune a Cooperării și Parteneriatului. Aceasta a avut ca principal scop stabilirea obiectivelor pe care cele două instituții vor încerca să le îndeplinească în viitor. Astfel, se hotărăsc o serie de priorități precum cele menționate anterior, un accent important fiind pus pe protecția minorităților naționale. De menționat faptul că printre obiectivele acestei Declarații este precizat și că această colaborare va fi benefică atât pentru statele membre ale U.E în vederea menținerii standardelor la un nivel ridicat, cât mai ales pentru viitoarele state-membre care vor fi astfel ajutate să îndeplinească condițiile impuse pentru a accede în marea familie europeană.

De precizat faptul că aceste Programe Comune sunt specifice pe de o parte pentru fiecare stat în parte, iar pe de altă parte au fost vizate și o serie de proiecte tematice comune precum minoritățile naționale, lupta împotriva crimei organizate și a corupției etc. Pentru problematica studiată, o atenție deosebită va fi acordată Programelor derulate în Balcanii de Vest începând cu Albania (1993), Serbia și Muntenegru (2001), Bosnia-Herțegovina și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (2003). Interesant este faptul că prin aceste programe s-a încercat acomodarea democrației de tip estic cu cea de tip vestic. Altfel spus, au fost promovate Conferința europeană împotriva rasismului și intoleranței, Carta socială europeană, abolirea pedepsei cu moartea, toate aceste acțiuni vizând întărirea democrației și a practicilor democratice în această regiune.

Aceste programe au la bază o colaborare strânsă între Comisia Europeană, Consiliul European și guvernele statelor vizate. Astfel, Direcția Generală de Relații Externe a Comisiei Europene împreună cu Direcția de planificare strategică a Consiliului European fixează obiectivele, iar la nivelul statelor, printr-o serie de workshopuri, mese rotunde, asistență din partea specialiștilor europeni, acestea sunt aplicate. Ceea ce se urmărește în primul

rand este incheierea tranzitiei postcomuniste prin definitivarea cu precadere a reformelor din domenii precum cel juridic si institutional. Trebuie mentionat de asemenea faptul ca daca Comisia Europeana este cea care prin intermediul Oficiului de cooperare EuropeAid alege programele care vor fi implementate¹, sarcina implementarii propriu-zise revine Consiliul Europei.

Prin intermediul **Initiativei europene pentru democratie si drepturile omului** o serie de programe comune au fost implementate in statele din fostul spatiu comunist care se confrunta cu mari probleme in ceea ce priveste respectarea libertatilor fundamentale. Lansarea acesteia a fost realizata in 2006 ca urmare a stabilirii **Obiectivelor de dezvoltare ale Mileniului pentru tarile in curs de dezvoltare**. Astfel U.E a ajuns la concluzia ca promovarea drepturilor omului si a democratiei reprezinta primul pas pe care aceasta trebuie sa-l faca pentru a oferi tarilor sarace posibilitatea de a ajunge la maturitate economica. Acest instrument financiar are ca principal obiectiv consolidarea unei democratii inclusive si participative in care toti oamenii sa aiba aceleasi drepturi in fata legii si aceleasi oportunitati de afirmare. Astfel, prin sustinerea pluralismului politic si a unei implicari masive a societatii civile in viata politica si sociala, se incearca ameliorarea relatiilor dintre diferite grupuri sociale si eliminarea discriminarilor existente in viata sociala, politica si economica pe considerente etnice, religioase, sexiste. De mentionat faptul ca exista o stransa legatura intre acest instrument si Politica Europeana de Vecinatate, precum si Instrumentul de Asistenta de Preaderare.

De asemenea, 2 programe comune au fost aplicate in Serbia si Muntenegru incepand din 2001, bucurandu-se de sprijinul Agentiei Europene pentru Reconstructie.

¹ Desi teoretic finantarea acestor programe se realizeaza in proportie de 50% de catre celor doua institutii, practic Comisia Europeana este cea care aloca un procent mult mai mare.

Aceasta Agenție a fost creată în anul 2000, după terminarea războiului din Kosovo, U.E fiind conștientă de necesitatea implicării sale în reconstrucția Balcanilor de Vest. Datorită poziției geostrategice ocupate, stabilizarea acestei zone din punct de vedere instituțional și juridic a devenit unul dintre obiectivele principale ale politicii externe a Uniunii.

Inițial creată pentru ajutorarea regiunii Kosovo, AER și-a largit sfera de acțiune asupra Serbiei și Muntenegrului după caderea regimului Miloșević în 2000, pentru că în 2002 să se implice și în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei care se confruntă cu grave conflicte interetnice. În Raportul din 2007, directorul AER menționează faptul că au fost făcute o serie de progrese importante în Balcanii de Vest. Astfel, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei a devenit candidată pentru aderarea în UE, iar în 2006 a fost semnat Parteneriatul European al U.E cu Serbia și Muntenegu¹. Deși printre scopurile principale ale acestei agenții nu apare menționat promovarea unui statut al minorităților naționale, acesta reiese din celelalte obiective precum reformarea administrației locale și centrale, întărirea domniei legii și a securității, sprijinirea societății civile, dezvoltarea economică, energetică, atragerea de investiții, protejarea mediului, cooperarea regională, precum și accesul la educație pentru întreaga societate. Cu alte cuvinte, este nevoie de crearea unui mediu prosper din toate punctele de vedere pentru că drepturile minorităților să poată fi respectate. Având în vedere faptul că minoritățile naționale sunt pe de o parte victime ale conflictelor interetnice, iar pe de altă parte a tranziției economice, AER a demarat o serie de proiecte a căror implementare a vizat îmbunătățirea mijloacelor de trai ale acestora.

În finalul Raportului din 2007 este specificat faptul că principalul obiectiv al statelor din această zonă îl reprezintă aderarea la Uniunea Europeană. Astfel, pe lângă interesul pe care acestea îl manifestă față de integrare, este nevoie ca Uniunea să sprijine în continuare reformarea societății balcanice.

¹ În acest Parteneriat este inclusă și regiunea Kosovo în baza Rezoluției ONU 1244

Un accent foarte important trebuie pus totuși pe dezvoltarea socială, eliminarea discriminării minorităților naționale, afemeilor și refugiaților putând fi obținută cu ajutorul implicării în egală măsură a societății civile, mass-mediei independente și a organismelor guvernamentale.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est a luat naștere la 10 iunie 1999, în aceeași zi în care se adopta de către Națiunile Unite **Rezoluția 1244** prin care lua sfârșit războiul din fostul spațiu iugoslav. Acest pact a fost încheiat de către 38 de miniștri de externe și 15 organizații internaționale fiind aplicabil tuturor țărilor din fostul spațiu sovietic, cu excepția Republicii Federale a Iugoslaviei în fruntea căreia se afla Slobodan Milošević.

Principalul obiectiv al acestui pact constă într-o mai bună colaborare între organizațiile internaționale și proiectele pe care acestea urmau să le implementeze în Balcani pentru reconstrucția regiunii.¹ Cei care au pus bazele acestui acord au încercat să atragă atenția asupra faptului că această regiune face parte din Europa, iar cursul firesc pe care îl va urma va avea ca finalitate integrarea în U.E și implicarea în relațiile euroatlantice.

Dat fiind faptul că acest spațiu aparține Europei, este necesar ca problemele cu care se confruntă, în special nationalismul etnic exacerbat și subdezvoltarea economică să fie rezolvate într-o manieră europeană. Totuși PSESE nu anulează îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga în vederea unei viitoare aderări la Uniunea Europeană.

Se afirmă faptul că PSESE are la bază principiile Conferinței pentru Securitate și Cooperare din Europa susținută în 1973 la Helsinki și încheiată prin adoptarea Actului final din 1975.

¹ De precizat faptul că PSESE se aplică întregii Europe de Sud-Est spre deosebire de Procesul de Stabilizare și Asocieră care vizează doar relațiile Balcanilor Occidentali cu UE, însă dat fiind subiectul acestei lucrări, atenția va fi îndreptată tot asupra Balcanilor și atunci când se va face referire la PSESE.

Functionarea Pactului de Stabilitate se desfășoară în cadrul a trei **Mese de lucru** și a unei **Mese Regionale** a cărui rol este acela de a supraveghea activitățile celorlalte trei instrumente:

- **Masa de Lucru I:** probleme privind democrația și drepturile omului;
- **Masa de Lucru II:** reconstrucția economică, cooperarea și dezvoltarea;
- **Masa de Lucru III:** problemele de securitate și apărare, inclusiv justiție și afaceri interne, în două sub-mese de lucru.¹

Mesele de Lucru își stabilesc proiectele pe care doresc să le implementeze în funcție de domeniile de activitate, iar în cadrul Mesei Regionale, Uniunea Europeană este cea care coordonează activitățile PSESE. **Masa de lucru I** are ca principale obiective să promoveze drepturile omului, un accent foarte important cazând pe drepturile minorităților naționale. Astfel, prin apărarea democrației și a instituțiilor sale, ceea ce se urmărește este de fapt rezolvarea încălcării libertăților fundamentale. Respectarea drepturilor minorităților și a diversității culturale reprezintă scopul general al acestei Mese, existând bineînțeles și o serie de obiective specifice.

Având în vedere faptul că regiunea Balcanilor de Vest este cunoscută pentru potențialul său ridicat în ceea ce privește disputele interetnice, o serie de înțelegeri au fost semnate între statele semnatare ale PSESE în vederea găsirii de soluții viabile. Declarația Comună și Programul cadru de acțiune adoptate la Conferința de la Portoroz în martie 2000, Raportul final al delegației speciale de consilieri ai Consiliului Europei pe problema minorităților, Lista proiectelor adoptate de Masa de Lucru I subliniază angajamentul pe care statele semnatare ale Pactului și-l asumă pentru crearea unui cadru legal privind respectarea statutului minorităților naționale în cadrul statelor multi-etnice. Se are în vedere promovarea acestuia în limitele impuse de democrație și instituțiile sale.

¹ <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=7273>

Rolul pe care îl joacă PSESE este foarte important pentru promovarea unui statut al minorităților în Balcanii de Vest pentru că odată îmbunătățite condițiile minorităților din această regiune, acesta devine aplicabil pentru orice alt colț al Europei și numai.

Masa de lucru I colaborează la nivel internațional cu Înaltul Comisariat pentru minoritățile naționale (OSCE) având ca principal scop promovarea la nivel regional a drepturilor omului și rezolvarea problemei minorităților naționale. Se pune foarte mare accent pe o colaborare intensă între aceste organisme și guvernele statelor vizate pentru ca proiectele implementate trebuie să fie împărtășite opiniei publice într-un mod cât mai transparent.

Dacă în 1999 prin Conferința de la Portoroz se identificau principalele obiective ale PSESE, în anul 2000, Conferința de la Ljubljana reafirmă lista de priorități: **campanie de sensibilizare a opiniei publice** printr-o stransă interacțiune între comitetul de organizare europeană și comitetele naționale în ceea ce privește media, cultura, tineretul și educația, precum și la nivelul central și local al administrației sub o strictă supraveghere a societății civile. Reconcilierea etnică nu se poate obține doar prin manifestatii publice, programe culturale, festivaluri, diverse programe susținute de ONG-uri, însă reprezintă un punct de plecare pentru susținerea ipotezei conform căreia ceea ce contează cu adevărat sunt oamenii și nu etnia acestora. Aceste naționalități trebuie să învețe să conviețuiască în pace, iar acest lucru se poate obține prin promovarea unor serii de activități comune în diverse domenii de activitate. Multe studii au demonstrat faptul că acolo unde există societăți multietnice, se înregistrează rezultate mai bune din punct de vedere economic, diversitatea stimulând acest sector.

„Nivelul protecției minorităților naționale într-o societate democratică ar trebui să fie un indicator cheie al succesului democratic.”¹ Iată premisa de la care pornesc statele semnatare ale PSESE. Acesta este și motivul pentru care se

¹ <http://www.stabilitypact.org/wt3/humanrights.asp>

pune un accent foarte mare pe **implementarea angajamentelor existente la nivel international** si in Balcanii de Vest. Astfel punctul de plecare il reprezinta implementarea documentelor existente in statele din aceasta regiune. Un rol important revine astfel Organizatiei Natiunilor Unite, OSCE-ului prin Inaltul Comisariat pentru minoritatile nationale, dar mai ales Comitetului Consultativ pentru Conventia-cadru pentru protectia minoritatilor nationale. La nivelul anului 2000 se poate observa ca principala preocupare pentru Europa de Vest o reprezinta ratificarea de catre statele din Balcanii de Vest a principalelor conventii pentru ca pe baza acestora sa poata fi trase la raspundere atunci cand nu isi indeplinesc angajamentele asumate. Se pune un accent foarte mare si pe cooperarea regionala, un rol foarte important fiind jucat de **Initiativa Central-Europeana** prin aria sa de activitate destinata cooperarii interculturale.

O alta prioritate o reprezinta **cercetarea, educatia si formarea cetatenilor** din societatile multiculturale. Astfel, prin studii realizate la fata locului se pot identifica cele mai bune solutii pentru imbunatatirea relatiilor interetnice pentru ca realitatile existente in alte regiuni multietnice nu pot fi extrapolate si in aceasta arie geografica. Se insista asupra faptului ca odata inteles specificul Balcanilor de Vest, politicile publice ce se vor elabora vor avea mai multe sanse de a fi implementate cu succes. Astfel, in functie de rezultatele cercetarilor intreprinse, se va putea schimba perceptia cetatenilor asupra problematii minoritatilor, atat prin educatie pentru cei tineri, cat si prin diverse programe de training pentru adulti, principalele valori promovate fiind toleranta, coexistenta si egalitatea in fata legii pentru toti cetatenii unui stat. Altfel spus, ceea ce se incearca este promovarea conceptului de cetatenie democratica, de aceea si premisa de la care se pleaca are in vedere masurarea democratiei din perspectiva respectarii drepturilor minoritatilor nationale.

Interesul Uniunii pentru Balcanii de Vest a crescut considerabil de-a lungul timpului, dat fiind faptul ca aceasta a constientizat importanta strategica pe care zona o detine. Astfel, daca dupa caderea sistemului comunist implicarea acestei organizatii a fost redusa, statele vest europene vazand in Europa de Sud-Est doar o zona limitrofa si indepartata din punct de vedere social, politic si economic de sistemul european occidental, dupa conflictele din Kosovo, anul 1999 va reprezenta punctul de cotitura in politica externa a U.E. Zona Balcanilor de Vest va fi perceputa ca punct de interes maxim in vederea solutionarii problemelor cu care se confrunta Europa. S-a vorbit la un moment dat chiar de existenta unui nou razboi rece intre statele vest europene si Rusia in ceea ce priveste statutul regiunii Kosovo. Prin urmare, Balcanii de Vest devin una din prioritatile principale ale Uniunii. Revenind la problema etnica care sta la baza tuturor conflictelor din aceasta zona, actorii politici internationali au inteles faptul ca inocularea a valorilor interetnice si respectarea drepturilor omului poate reprezenta cheia succesului. De mentionat faptul ca si evolutia Uniunii Europene spre structura unui stat federal a insemnat pe de o parte o necesitate a existentei unei politici externe comune tuturor statelor membre, iar pe de alta parte, i-a creat acesteia premisele necesare implicarii in „cealalta Europa”.

In ultima parte a lucrarii am urmarit modul in care Serbia, cat si Kosovo aflata sub administratia UNMIK, au implementat mecanismele de protectie ale drepturilor omului si minoritatilor.

In ceea ce priveste Serbia, trebuie mentionat faptul ca aceasta a adoptat o noua constitutie prin care drepturile minoritatilor sunt garantate, cu scopul de a se elimina orice fel de discriminare si de a oferi tuturor cetatenilor sai oportunitati egale in cadrul statului sarb. Mai mult decat atat, se mentioneaza faptul ca obiectivul final in ceea ce priveste minoritatile nationale, il constituie implementarea tuturor legilor internatioanale si a tratatelor pe care Serbia le-a ratificat. In 2002 a fost elaborata cu ajutor international o lege a

minoritatilor. Aceasta lege prevede o serie de drepturi esentiale pe care minoritatile nationale le au pe teritoriul sarb. In cazul regiunii Kosovo, programul cadru prevede de asemenea respectarea drepturilor minoritatilor nationale, considerate a fi drepturile persoanelor de a apartine unor comunitati etnice, religioase sau lingvistice distincte.

Progresele pe care le va inregistra statul vor fi monitorizate printr-o serie de Rapoarte realizate de Grupul Raportor, primul dintre acestea fiind prezentat Consiliului de Ministri in decembrie 2006. Astfel se mentioneaza aplicarea Conventiei Cadru pentru protectia minoritatilor alaturi de Legea pentru protectia drepturilor si libertatilor minoritatilor nationale realizata cu ajutor extern, in principal din partea Consiliului Europei. Mai mult decat atat, aceasta a devenit o lege a statului, iar Constitutia aprobata in octombrie 2006 se aliniaza standardelor internationale in ceea ce priveste statutul minoritatilor.

In cazul provinciei Kosovo, UNMIK-ului ii revine si datoria de a „promova si proteja drepturile omului” conform Rezolutiei 1244. La data de 23 august 2003 a fost semnat pactul intre Consiliul Europei si Misiunea Administratiei Interimare a ONU in Kosovo pentru implementarea CCPMN in provincie, urmarindu-se ca pe termen lung legislatia locala sa ajunga la standardele europene. Conform Raportului despre Drepturile Omului in 2004 publicat de Biroul SUA pentru democratie, problemele cu care se confruntau minoritatile nationale in aceasta provincie erau legate de utilizarea limbii materne, libertatea de miscare, dreptul de repatriere, educatie si integrare pe piata muncii. Mai mult decat atat, kosovarii sarbi erau cea mai discriminata minoritate alaturi de cea Rroma perceputa la nivelul kosovarilor albanezi ca fiind colaboratori ai sarbilor.

Exemple de neconcordanță între legislație și practica existentă în viața de zi cu zi a provinciei Kosovo pot continua, însă ceea ce s-a încercat a se arăta a fost faptul că situația minoritatilor din această regiune nu s-a îmbunătățit,

desi la nivel international s-au luat toate masurile necesare. Ceea ce trebuie sa se inteleaga este faptul ca aceste dispute trebuie rezolvate printr-o serie de colaborari intre populatia majoritara si cele minoritare. Asadar, schimbarea regimului politic a avut ca principal efect schimbarea balantei de puteri intre nationalitatile din zona, astfel incat populatia asuprita a devenit asupritoare si viceversa.

Prin urmare, statutul minoritatilor din Kosovo nu este unul definitiv, cu atat mai mult cu cat conceptul de minoritate nationala nu a fost inca preluat si implementat la nivelul legislatiei locale. Se merge pe principiul conform caruia odata stabilit statutul final al regiunii, se va putea definitiva si cel al minoritatilor nationale. Totusi, daca se ia in calcul faptul ca la cativa ani de la incheierea conflictului armat si preluarea controlului asupra regiunii de catre comunitatea internationala drepturile si libertatile omului sunt incalcate in continuare, ce garantie exista asupra faptului ca prin noul statut al provinciei se va inregistra vreun progres concret in protejarea minoritatilor nationale?

Daca in anii '90, UE nu a manifestat un interes explicit pentru aceasta parte a Europei dat fiind faptul ca era o perioada in care aceasta se consolida din punct de vedere institutional, iar din punct de vedere strategic era evident interesul pe care il manifesta pentru statele vecine, odata cu incheierea razboiului din Kosovo s-a putut observa o schimbare in politica externa a Uniunii. Astfel, aceasta s-a implicat in regiune prin PSESE sau prin finantarea proiectelor si programelor ce au vizat in special o imbunatatire a mecanismelor de implementare a dreptului international.

Ceea ce incearca Uniunea Europeana este sa promoveze valorile unei societati multietnice, astfel modeland elanul minoritatilor din Balcanii de Vest in perioada premergatoare aderarii. Prin urmare avand ca punct de plecare situatia din aceasta parte a Europei si conflictele latente ce pot izbucni din incidente minore, cresterea gradului de constientizare a valorilor democratice este esentiala in aceasta etapa din istoria Balcanilor de Vest.

Statutul minoritatilor din cadrul Uniunii Europene va fi imbunatatit odata ce supranationalitatea acesteia va fi definitivata, iar constituirea marii familii europene va avea la baza principiile statului multicultural. Astfel, de modul in care va evolua UE depinde imbunatatirea conditiilor de trai pentru minoritatile nationale. Iar un prim pas pe care aceasta il poate realiza in vederea obtinerii de rezultate vizibile in acest domeniu, il constituie promovarea unui nationalism civic, atat in teorie, cat mai ales in practica institutiilor direct implicate in respectarea drepturilor omului.

Bibliografie:

Surse academice:

- Andreescu, G, Natiuni si Minoritati, Editura Polirom, Iasi, 2004
- Gallagher, T, Balcanii in noul mileniu. In umbra razboiului si a pacii, Editura Humanitas, Bucuresti, 2006
- Hermet, G, Istoria natiunilor si a nationalismului in Europa, Editura Institutul European, Iasi, 1997
- Sabourin, P, Nationalismele europene, Editura Institutul European, Iasi, 1999
- Salat, L, Multiculturalism liberal, Editura Polirom, Iasi, 2001
- Severin, Adrian, 2002, „Stabilitatea si sfidările multiculturalismului civic in Europa”, in Rudolf Polenda, Francois Ruegg, Calin Rus (eds.), Interculturalitate: cercetari si perspective romanesti, Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, pp. 13-27

Surse internet:

- http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidatecountries/serbia/eu_serbia_relations_en.htm
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/graph/graph_en.htm
- <http://www.ceinet.org/main.php?pageID=15> Last update 23.05.2008,
- <http://www.ceinet.org/main.php?pageID=64> Last update 12.05.2008,
- <http://www.cidcm.umd.edu/mar/assessment.asp?groupID=34501>
- http://www.coe.org.rs/eng/tdoc_sr/coe_office_in_belgrade/projects_sr/?conid=155
- http://www.deza.admin.ch/fr/Accueil/Actualites/Nouvelles/Vue_detaillee?itemID=164323
- <http://www.euractiv.ro/index.html/articles%7cdisplayArticle?articleID=13855>
- <http://www.infoplease.com/world/countries/kosovo.html>
- <http://www.intercultural.ro/carti/interculturalitate.pdf>

<http://www.jp.coe.int/CEAD/Countries.asp>

<http://www.kosovoconstitution.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf>

<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/europe-balkans/action-europeenne-guerre-balkans.shtml>

http://www.minelres.lv/coe/report/FRY_NGO.htm

<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/french/art1.html>

<http://www.osa.ceu.hu/files/holdings/300/8/3/text/3-1-72.shtml>

<http://www.osce.org/kosovo/documents.html?lsi=true&src=8&cat=25&limit=10&pos=0>

http://www.reintegration.net/europa/download/Maps_Statistics.pdf

<http://www.srbija.sr.gov.yu/>

<http://www.stabilitypact.org/wt3/humanrights.asp>

<http://www.un.org/french/docs/sc/1999/99s1244.htm>

Agenda Lisabona și impactul asupra modelului social european

Ioana Tomus

„Intram într-o epocă neratională, o vreme în care viitorul, în atât de multe feluri, trebuie modelat de noi și pentru noi; o vreme când singura predicție pe care o considerăm adevărată este că nici o predicție nu este adevărată; o vreme deci a imaginării îndrăznete în viața privată ca și în cea publică; o vreme pentru a gândi improbabilul și a face nerezonabilul.”¹

Lisbon Agenda and the Impact on the European Social Model

Abstract: The Lisbon Agenda represents the moment when the actors and the community have managed to reach a consensus about the need for the structural transformation of the community. Concerning the second policy, that of employment, education and training it was desired that in Lisbon it should become more important. Education and training are the pillars of the new approach of the Lisbon objectives. The impact of these measures focused on education brings programs focused on social categories. Thus an integrated labor market approach is being developed, which tries to use each of the available resources for sustainable development to become part of the European social model, while contributing to reducing disparities between the EU and USA, gaps that continue to be persistent despite community efforts to reduce them.

Keywords: governance without government, governance, the public community, forms of education

¹ Charles Handy apud Vlasceanu, Mihaela. 2003. Organizații și comportamente organizatoriale. Editura Polirom, Iași

Abstract: Constituirea agendei Lisabona reprezintă momentul în care actorii comunitari și cei naționali au reușit să ajungă la un consens în privința necesității unor transformări structurale ale Comunității Europene. În cadrul celei de-a doua politici cea o ocupării forței de muncă și cea a educației și a formării profesionale s-a dorit ca prin Lisabona să devină mai importante. Educația și formarea profesională devin pilonii noii abordări a obiectivelor de la Lisabona. Impactul acestor măsuri centrate pe educație aduce cu sine concentrarea programelor comunitare pe categorii sociale. Se perfecționează astfel o abordare integrată a pieții muncii, ce încearcă să utilizeze fiecare din resursele disponibile pentru ca dezvoltarea durabilă să devină parte integrantă a modelului social european, contribuind în același timp la micșorarea decalajelor între UE și SUA, decalaje ce continuă să fie persistente în ciuda eforturilor comunitare de a le diminua.

Cuvinte cheie: guvernare fără guvern, guvernanta, agenda publică comunitară, forme de educație

Societatea secolului XXI este o societate mai ales a schimbării, a transformărilor rapide ce au însă consecințe profunde în ce privește chiar structura acestei lumi în care trăim. Statul național așa cum îl știam până acum este și el nevoit să vină cu planuri și strategii noi care să reușească să ofere soluții viabile problemelor pe care dezvoltarea tehnică fără precedent și globalizarea piețelor le ridică. Se conturează astfel un nou raport de putere ce are pe de o parte statul, iar pe de altă parte civilizația secolului XXI.

Unul dintre actorii ce aduce o dimensiune nouă, mai complexă acestui raport ce se configurează pe scena internațională îl reprezintă Uniunea Europeană și modelul social pe care aceasta încearcă să îl impună.

Astfel, Agenda Lisabona și modelul social european reprezintă, azi mai mult decât niciodată, două dintre subiectele cele mai discutate în cadrul dezbaterilor comunitare. Prevalența acestor subiecte este determinată de dorința Uniunii Europene de a-și fundamenta propriul sistem politic, consolidându-și în acest fel poziția atât în fața actorilor naționali (mă refer în acest caz la statele membre), cât și în fața actorilor internaționali (în cazul de față este luat în discuție exemplul Statelor Unite ale Americii).

Dorința de construire a unei astfel de poziții a făcut necesară asumarea unei schimbări majore a planurilor de evoluție comunitare, pasul întreprins în asumarea acestei noi direcții fiind crearea unei dimensiuni sociale care să se îmbine cu cea economică (consolidată odată cu formarea Uniunii Economice și Monetare precum și Pactul de Creștere și Stabilitate). Îmbinarea celor două dimensiuni este cea care oferă proiectului european complexitatea necesară astfel încât, în viitor, să se poată discuta cu adevărat de un model social european.

Asumarea acestei direcții de dezvoltare a Uniunii reprezintă primul pas necesar în declanșarea unui proces cu adevărat transformator. Lucrarea de

fata ia in discutie impactul crearii acestei dimensiuni sociale ce se doreste a fi complementara celei economice, incercand in acelasi timp sa interconecteze modelul social european¹ cu principiile Agendei Lisabona de transformare a Uniunii Europene in cea mai competitiva si dinamica economie bazata pe cunoastere din lume.

Pentru ca acest demers sa poata fi incununat cu succes devine necesara conturarea unei perspective teoretice in aceasta privinta, astfel incat sa se poata delimita unele concepte ce pot fi considerate fundamentale in chestiunea avuta in discutie. Aceasta abordare teoretica este centrata pe nevoia de a “teoretiza”² Uniunea Europeana, de a gasi acele delimitari conceptuale care sa fundamenteze o analiza cat mai complexa a comunitatii europene si, implicit, a modelului social european.

Punctul de plecare al acestui demers metodologic il constituie delimitarile contemporane in privinta guvernarii la nivel european³, acesta suferind transformari semnificative in aceasta privinta. Se fundamenteaza in acest fel un nou tip de guvernare, aceea fara guvern, aceasta fiind o abordare ce propune conturarea unei cai de mijloc intre perspectiva prefigurata de relatiile internationale (aceasta perspectiva suferind la randul sau transformari teoretice semnificative, teoria neofunctionalista a inceputurilor

¹ Sensul acestui concept fiind identificat pe tot parcursul lucrarii cu cel de proiect european major, ce prin punerea sa in practica aduce Uniunea Europeana intr-o noua etapa de dezvoltare.

² In acest sens un articol de referinta il reprezinta cel al Pollack, Mark: “Theorizing the European Union: International Organization, Domestic Polity or Experiment in New Governance”, *Annual Review of Political Science*. 2005, 8:357-398. Acesta aduce in discutie schimbarile de abordare teoretica in privinta Uniunii Europene, el trecand in revista teorii precum: neofunctionalismul, interguvernamentalismul liberal, realismul influentat de teoria alegerii rationale, constructivismul, dar si dezvoltarile contemporane ce vizeaza transformari ale manierei de guvernare.

³ Un aspect important ce trebuie mentionat in acest caz vizeaza perspectiva asupra Uniunii Europene, dihotomia federalisti – interguvernamentalisti fiind completata de antagonismul dintre cei care vad comunitatea europeana ca actor international si cei care o vad pe aceasta ca un sistem politic unitar, cu o structura interna a politicilor publice, fiind astfel subiectul de studiu al politicii comparate (Pollack, Mark: “Theorizing the European Union: International Organization, Domestic Polity or Experiment in New Governance”, *Annual Review of Political Science*. 2005, 8:357-398).

comunitare fiind înlocuită de cea constructivistă) și cea oferită de politica comparată (în cazul acesteia din urmă fiind de remarcat poziția conform căreia Uniunea Europeană poate fi privită ca un sistem federal, ce își delimitează propriile puteri și competențe atât pe orizontală, cât și pe verticală).

O propunere de definiție¹ a „guvernării fără guvern” este cea dată de Rod Rhodes, conform căreia acesta presupune fundamentarea unor rețele auto-organizate, interorganizaționale – “self organizing, interorganizational networks”. Modul de guvernare devine astfel el însuși o marcă a modelului social european, devenind în fapt cu concept ce are o oarecare dinamică, abordarea comunitară permitându-i o permanentă evoluție. Se fundamentează în acest fel conceptul de “guvernanta”², ce extinde aria de cuprindere a conceptului de guvernare prin includerea ca nota de specificitate și a actorilor non-statali (aceștia venind în completarea actorilor statali în privința manierei de guvernare).

Stabilirea unui cadru teoretic în ce privește modul de raportare la procesul evoluției procesului de guvernare în cadrul Uniunii Europene reprezintă însă doar primul pas necesar atunci când în fapt discursul nostru este centrat în primul rând pe fundamentarea unui model social european unitar, a cărui consecință directă este însăși conturarea unei dimensiuni sociale a spațiului comunitar.

Agenda Lisabona reprezintă pasul următor al acestui demers, stabilirea acestui plan cadru în anul 2000 marcând un moment de conturare în ce privește viitorul Uniunii, putându-se considera că acesta este momentul în care actorii comunitari și cei naționali au reușit să ajungă la un consens în

¹ Rhodes, Martin. 2005. Politica de ocupare în Elaborarea politicilor în Uniunea Europeană, Wallace, Helen (coord.). Institutul European, București

² Discuția privind guvernanta în cadrul Uniunii este îmbogățită cu un alt concept: acela de guvernanta multistratificată, aceasta presupunând stabilirea de conexiuni între actorii statali, locali și regionali, dar și între cei care statali și non-statali.

privinta necesitatii unor transformari structurale ale Comunitatii Europene. Se incearca astfel gasirea unui raspuns concret la transformarile pe care globalizarea, tehnologizarea, dar schimbarile de natura economica, sociala si demografica le impune unui actor precum Uniunea Europeana.

Implementarea acestui plan cadru devine astfel prioritara, doua dintre zonele de politici publice unde efectul acestuia s-a dorit a fi major fiind: cea al ocuparii fortei de munca si cel al educatiei si formarii profesionale.

Schimbarea majora ce vine ca o consecinta directa a asumarii acestor politici ca elemente cheie pe agenda publica comunitara este aceea ca pentru prima data se recunoaste importanta pe care o au politicile de ocupare si cele de educare si formare profesionala in construirea Uniunii Europene, acestea contribuind in mod semnificativ la evolutia de lunga durata a proiectului european.

Altfel spus, prin asumarea consolidarii unei economii bazate pe cunoastere, comunitatea europeana este pregatita sa treaca la nivelul urmator, acela a construirii unui sistem politic autonom, bine definit, care inglobeaza interesele nationale in unul singur – supranational, comunitar.

Se prefigureaza astfel o strategie comunitara de lunga durata ce prin specificitatea sa aduce cu sine o regandire structurala a ansamblului comunitar, atat la nivel economic, cat si la nivel social.

Care au fost insa premisele adoptarii unei astfel de strategii pe termen lung? Prima dintre ele o regasim in nevoia consolidarii unei dimensiuni sociale a Uniunii Europene chiar dincolo de dreptul primar¹, astfel incat comunitatea europeana sa creeze pentru cetatenii sai o societate a cunoasterii a carei piloni sa fie competitivitatea, cercetarea si dezvoltarea. Uniunea Europeana isi fixeaza astfel un obiectiv major, determinant pentru evolutia sa ulterioara:

¹ Politica sociala apare ca tema de interes chiar din 1958 cand se adopta Tratatul de la Roma, acesta fiind momentul in care se creaza Fondul Social European, cel mai vechi dintre fondurile de coeziune ce acum este utilizat ca suport in activitati de formare si reconversie profesionala.

acela de a transforma economia comunitara in cea mai prospera si competitiva economie bazata pe cunoastere din lume. Asumarea acestui proiect atat de indraznet a fost posibila odata cu schimbarile petrecute la nivel comunitar din punct de vedere economic, politic si social, Uniunea Europeana aflandu-se fata in fata cu extinderea spre estul Europei, dar si cu adancirea disparitatilor dintre comunitatea europeana si Statele Unite.

Complexitatea unui astfel de proiect a facut necesara angrenarea tuturor actorilor implicati in consolidarea proiectului european – atat cei nationali, cat si cei comunitari –, un rol major revenind in acest caz institutiilor comunitare, acestea avand rolul de a trasa directiile de aplicare ale Strategiei de la Lisabona, acestea trebuind sa gaseasca solutii viabile la problemele pe care piata muncii le ridica. O sa ma refer in continuare la atributiile avute de trei dintre institutiile comunitare, anume:

- **Comisia Europeana** este cea implicata direct in implementarea masurilor de politica sociala, ea fiind cea care propune proiecte legislative in acest sens; partea Comisiei ce se ocupa de toate acestea este Directia Generala Probleme Sociale si Ocupare a Fortei de Munca, ea colaborand si cu Directia Generala a Mediului;
- **Parlamentul European** se implica in deciziile luate in privinta politicilor sociale prin intermediul Comitetului pentru Ocupare si probleme sociale;
- **Consiliul de Ministri** este format din ministri de resort ai fiecarei tari membre; ei se intalnesc de cateva ori pe an pentru a discuta evolutia politicilor sociale la nivel comunitar, dar si felul in care acestea trebuie implementate si ulterior gestionate.

Activitatea acestora este completata la nivel de comunitar de alte organisme cum ar Comitetul Economic si Social, Comitetul pentru Ocuparea fortei de munca, Agentia Europeana pentru Sanatate si Securitate la Locul de Munca. Problematika pietei muncii si cu precadere aspectele ce vizeaza ocuparea fortei de munca devin astfel preocupari centrale in stabilirea strategiilor

Uniunii, dorinta de a fundamenta o societate a cunoasterii in care fiecare individ isi construiesc propria traiectorie profesionala si sociala marcand nevoia conturarii unei abordari la nivel reglementativ care sa puna in practica acest deziderat.

Un pas in concretizarea acestei directii il reprezinta “Strategia Europeana de Ocupare” (SEO), aceasta strategie avand ca scop principal imbunatatirea calitatii serviciilor sociale fiind introdusa prin Tratatul de la Amsterdam (Titlul VIII), rolul acesteia fiind de a stabili directii generale ale politicilor de ocupare la nivelul intregii Uniunii, tinand cont de dezideratele fiecarui Stat Membru¹. Ea este centrata pe patru piloni, acestia putand fi considerati principiile fundamentale ce marcheaza schimbarile de perspectiva europeana in ce priveste ocuparea; astfel, primul dintre piloni il reprezinta angajarea, fiind urmat de antreprenoriat, adaptabilitate si acordarea de sanse egale in gasirea unui loc de munca.

SEO aduce astfel in prim plan elemente precum: discriminarea la locul de munca, importanta dezvoltarii unor abilitati antreprenoriale, dar si nevoia de adaptabilitate atat din partea angajatului, cat si din partea angajatorului. Crearea acestei strategii se doreste a fi un pas inainte inteprins pentru a intampina problemele cu care se confrunta piata europeana a muncii (cateva exemple de astfel de probleme fiind: rata crescuta a somajului, excluderea unor categorii de indivizi, inflexibilitatea locurilor de munca, insecuritatea), dar si pentru a facilita demersurile statelor membre si a institutiilor comunitare in implementarea obiectivelor Agendei Lisabona. Adoptarea acestei strategii ce impune gasirea unor linii directoare in privinta ocuparii poate fi considerata ca o etapa vitala in constructia unei Europe sociale, in care pozitia si rolul politicilor de ocupare nu mai sunt doar unele complementare, ci puternic comunitarizate.

¹ Pentru a facilita dicursul voi folosi prescurtarea de SM pentru a inlocui State Membre.

Transformările¹ prin care a trecut **politica de ocupare** pot fi considerate a reflecta însăși schimbările prin care procesul de construcție a unei Uniuni sociale a trecut, acest argument sprijinindu-se pe însăși modul de consolidare a celor trei piloni pe care ocuparea la nivel european se fundamentează.

Pentru a se observa cu o mai mare acuratețe aceste schimbări în paragrafele următoare voi încerca să delimitez² fiecare astfel de pilon, dorind simultan să relev și acele aspecte ce pot fi considerate specifice pentru fiecare etapă.

Pilonul I reprezintă pilonul axat pe metoda comunitară standard (utilizată începând cu anii '60), directiva fiind modalitatea de punere în aplicare a deciziilor luate în cadrul structurilor comunitare (prin utilizarea directivei ca metoda de aplicare se încerca stabilirea unui echilibru între influența instituțiilor comunitare și statele membre, deoarece aceasta presupune ca liniile directoare în privința unui anumit domeniu să fie trasate la Bruxelles, modalitatea de punere în aplicare fiind lăsată în seama statelor membre). Acest mod de legiferare în privința problemelor colective a dus însă la apariția a numeroase controverse între statele membre și instituțiile comunitare, procesul de adoptare a deciziilor în această privință fiind adesea unul greoi și mai degrabă rigid (acest fapt este susținut și de modul de adoptare a deciziilor: prin unanimitate până în 1986, pentru că după adoptarea Actului Unic European să se folosească majoritatea calificată)³.

¹ „Politica de ocupare”, autor Rhodes, Martin. 2006. Elaborarea politicilor în Uniunea Europeană, coord. Helen Wallace, Institutul European din România, București.

² Delimitarea specificității acestor piloni aduce în prim plan nu doar elemente ce definesc politica de ocupare, dar și maniera în care aceasta s-a raportat schimbărilor privind modul de guvernare în cadrul Uniunii, rolul său fiind unul pregnant atunci când se are în discuție dihotomia federalisti - interguvernamentalisti.

³ Un aspect important ce trebuie menționat în acest caz este faptul că deși metoda comunitară standard constituie un atu pentru instituțiile comunitare (în special Comisia ce are un rol important în conturarea directivelor, dar și Consiliul) în reglementarea acestei zone, procesul de adoptare a deciziilor privind ocuparea a fost îngreunat deoarece implicarea Uniunii în acest

Pilonul II de elaborare a politicilor privind ocuparea vizează o creștere a cooperării între instituțiile comunitare, statele membre și alți parteneri sociali (cum ar fi patronatele și sindicatele). Politicile din cadrul acestui pilon sunt adoptate printr-un proces de legiferare colectivă, acesta reglementând cooperarea între diferiți parteneri sociali, făcând dialogul în acest domeniu mai puțin rigid, negocierea și parteneriatul devenind două elemente cheie ale procesului¹. Prin promovarea acestui tip de reglementare privind ocuparea se încerca stabilirea unor punți de legătură între dezideratele comunitare și dezideratele actorilor guvernamentali și non-guvernamentali din statele membre ale Uniunii. De asemenea, se dorește consolidarea unei influențe de facto a instituțiilor europene, contribuindu-se în acest fel la fundamentarea unei dimensiuni sociale comunitare ce la rândul său are o influență directă asupra unui model social european unic.

Pilonul III este reprezentat de metoda deschisă de coordonare (fiind legată în mod implicit de elaborarea la nivel comunitar a Strategiei Europene de Ocupare), aceasta fiind considerată o variantă soft de cooperare, modul sau de funcționare fiind centrat pe benchmarking (împărtășirea de practici naționale ce erau considerate a fi reușite putând constitui un exemplu). Metoda deschisă de coordonare alături de Strategia Europeană de Ocupare devin astfel părți ale unei schimbări de direcție în ce privește politica de ocupare, acest fapt fiind marcat de includerea acestui domeniu ca titlu distinct în cadrul Tratatului de la Amsterdam în 1997 (este vorba despre Titlul VIII al tratatului), acesta stabilind un nou obiectiv în privința politicilor din această arie. Se dorește astfel realizarea unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă, aceasta trebuind să fie „formată, calificată și adaptabilă

domeniu era limitată de către tratate, acestea vizând impunerea unor standarde mai degrabă minimale în această privință.

¹ Prin intermediul Tratatului Uniunii Europene se instituie o metodă nouă de colaborare în domeniul ocupării: dialogul social interprofesional, acesta permițând stabilirea unor punți de legătură între diverși parteneri sociali europeni, conceptul cheie în acest caz fiind cel de negociere.

schimbarilor de pe piata muncii”, reusind in acelasi timp sa faca fata schimbarilor socio-economice.

Se poate astfel remarca ca modul de reglementare in cadrul acestei politici, precum si pozitia statelor nationale, dar si a institutiilor comunitare reflecta transformarile atat in privinta manierei de guvernare (ultimul dintre piloni este cel care aduce in discutie perspectiva guvernantei ca mod de reglementare), cat si in ce priveste rolul pe care acest subiect si l-a castigat de-a lungul timpului, el devenind odata cu Agenda Lisabona o adevarata forta motrice a progresului comunitar catre societatea cunoasterii.

Are loc in acest fel o desprindere fata de perspectiva traditionala asupra fortei de munca aceasta trebuind sa inceteze a mai fi protejata de catre stat prin intermediul unor politici pasive, trebuind in schimb sa se declanseze programe fundamentate pe politici active care sa promoveze ocuparea si capacitatile individului (se pun bazele unei abordari centrate pe individ, acesta asumandu-si responsabilitatea pentru situatia sa economica si sociala, propriile sale abilitati si cunostinte devenind instrumentele sale de reusita).

Concretizarea unui astfel de deziderat precum este cel al societatii cunoasterii face necesara nu doar o evolutie a politicilor de ocupare, dar si o schimbare in ce priveste abordarea politicilor de educatie si formare profesionala, acestea fiind cele care asigura ca cel care activeaza pe piata muncii – individul – poate sa ofere intr-adevar serviciu de calitate, care sa aiba mai degraba un caracter activ decat unul reactiv.

Educatia si formarea profesionala devin astfel piloni noii abordarii a obiectivelor de la Lisabona, acestea avand menirea de a raspunde obstacolelor ivite de-a lungul primului ciclu (2000-2005), corelatia dintre cresterea economica si politicile de ocupare a fortei de munca (se fundamenteaza astfel o complementaritate intre dimensiunea sociala si cea economica) devenind o realitate, o perspectiva concreta de promovarea a

ocupării și nu doar de protejare a acestora.¹ Impactul acestor măsuri centrate pe educație și formare profesională aduce cu sine concentrarea programelor comunitare pe categorii sociale precum: tinerii, somerii de lungă durată, persoanele ce aparțin categoriei de vârstă 55-64 (muncitorii în vârstă) de ani sau persoanele cu o calificare deficitară. Abordarea acestor categorii ca și grupuri țintă a politicilor de educație și formare profesională este argumentată de înseși problemele pe care aceste categorii le reprezintă atunci când se dorește integrarea lor pe piața muncii, problemele aparute în aceste cazuri fiind multiple². Se perfecționează astfel o abordare integrată a pieței muncii, ce încearcă să utilizeze fiecare din resursele necesare avute la îndemână pentru ca dezvoltarea durabilă să devină parte integrantă a modelului social european, contribuind în același timp la micșorarea decalajelor între Uniunea Europeană și Statele Unite, decalaje ce continuă să fie persistente în ciuda eforturilor comunitare de a le diminua.

Pentru a face funcționale aceste măsuri privind educația și formarea profesională, astfel încât consecințele generate pe piața muncii să poată fi încadrate în sfera obiectivelor de la Lisabona, este necesar să se perfecționeze o dimensiune integrată în privința manierei de implementare a noilor politici educaționale care să includă toate **formele de educație (formală, non-formală, informală)**. Această nouă dimensiune este cea centrată pe învățarea permanentă, continuată pe tot parcursul vieții, dincolo de pragul reprezentat de învățarea inițială și de dobândirea unor competențe de bază, astfel încât individul să aibă capacitatea de a se integra unei societăți bazate

¹ Impactul capitalului uman asupra bunăstării economice putând fi relevat prin intermediul calculării acelor rate de returnare a investițiilor în educație.

² Problemele cu care Uniunea se confruntă atunci când se dorește integrarea pe piața muncii a celor aparținând grupurilor sociale menționate mai sus sunt numeroase, câteva exemple relevante fiind: neadecvarea dintre cerințele cererii de muncă și abilitățile de care dispun cei care oferă forța de muncă – o categorie afectată fiind tinerii – rupura dintre mediul academic și cel de afaceri, pregătirea profesională deficitară a anumitor indivizi fapt ce le îngreunează acestora accesul pe piața muncii, în acest fel favorizându-se somajul. O altă categorie importantă este cea a muncitorilor vârstnici, aceștia confruntându-se cu obstacolul lacunelor tehnice și a diferențelor de pregătire profesională între generații.

pe cunoastere. Consecinta fireasca a punerii in practica a acestei abordari a educatiei si formarii profesionale este o dinamizare a legaturii dintre educatia si formarea profesionala a capitalului uman integrat pietei muncii si impactul pe care aceasta abordare il are asupra productivitatii si cresterii economice ca parti vitale ale economiei in ansamblu. Pentru a putea reliefa consecintele concrete ale acestei legaturi dintre piata muncii si educatie si formare profesionala, Uniunea Europeana a stabilit o set de 14 indicatori structurali (acestia au fost stabiliti dupa anul 2005 si odata cu relansarea Agendei de la Lisabona, dorindu-se simplificarea manierei de urmarire a rezultatelor obtinute in atingerea obiectivelor fixate) centrati in jurul a sase zone considerate de maxim interes.¹

Educatia si formarea profesionala continua pun bazele unei viziuni integrate asupra invatarii, dandu-i acesteia dimensiunea permanenta ce o face sa poata oferi, in fapt, o perspectiva de ansamblu asupra modului in care competentele dobandite de un individ pe tot parcursul vietii sale ii influenteaza acestuia calitatea vietii. Se poate astfel vorbi de o serie de **caracteristici² ale invatarii pe tot parcursul vietii** ce o diferentiaza pe aceasta de abordarile anterioare privind modul de educare si formare profesionala la nivel comunitar, astfel: continuitatea, deliberarea, multidimensionalitatea reprezinta acele trasaturi care marcheaza o noua perspectiva privind politicile comunitare la nivel acest nivel (comunitar).

Politica de ocupare devine astfel complementara cele educationale, acestea doua fiind instrumentele prin care cei care doresc o noua Comunitate Europeana, bazata pe un sistem unitar si autonom, isi fundamenteaza actiunile. Concentrarea pe aceste doua politici declanseaza o serie de consecinte in privinta modului de construire a unei dimensiuni sociale si,

¹ Cele sase domenii sunt: contextul economic general, ocuparea, inovatia si cercetarea, reforma economica, coeziunea sociala, mediul inconjurator.

² Camasoiu, Oana. 2006. Formarea profesionala. Editura Economica, Bucuresti

implicit, al unui model social european: ma refer in primul rand la modul de repliere in fata problemelor pe care tehnologizarea si globalizare le ridica, dar si asupra felului in care insusi conceptul de guvernare s-a modificat permitand gasirea unor noi alternative care sa asigure o mai mare flexibilitate comunitara in fata unor eventuale crize (un exemplu relevant in acest caz reprezentandu-l conceptul de guvernanta multistratificata). Concretizarea unei societati a cunoasterii reprezinta si ea o consecinta importanta a reafirmarii dimensiunii sociale, implicatiile acesteia resimtindu-se in ce priveste calitatea vietii indivizilor si a manierei in care acestia iau deciziile (se reafirma in acest caz dorinta de a promova latura proactiva a indivizilor mai degraba decat cea reactiva, ce asteapta „livrarea” unor solutii din partea actorilor statali).

Se poate astfel afirma ca ne aflam intr-un moment de transformari profunde in care viteza cu care ne adaptam schimbarilor este de fapt cea care ne permite sa reusim a gasi solutii viabile la problemele cu care ne confruntam.

Bibliografie:

1. Albert, Michel. 1994. Capitalism contra capitalism. Editura Humanitas, Bucuresti,
2. An Agenda For A Growing Europe Making the EU Economic System Deliver . 2003 . Report of an Independent High-Level Study Group established on the initiative of the President of the European Commission. Andre Sapir,
3. Camasoiu, Oana. 2006. Formarea profesionala. Editura Economica, Bucuresti
4. Barometrul Incluziunii Romilor. 2007. Fundatia pentru o Societate Deschisa, Bucuresti,
5. Daianu, Daniel. 2000. Incotro se indreapta tarile postcomuniste: curente economice in pragul secolului XXI. Editura Polirom, Iasi,
6. Dion, David-Pascal. 2005. The Lisbon Process: a European Odyssey. European Journal of Education, vol. 40, nr. 3,
7. Directii strategice de dezvoltare durabila in Romania. Seria Studii de Strategie si Politici. 2006. Institutul European, Bucuresti.
8. Green , Andy. 2006. Models of Lifelong learning and the „knowledge society”. Compare, vol. 36, septembrie 2006, pag 307-325,
9. Jones, Hywel Ceri. 2005. Lifelong learning in the European Union: Whiter the Lisbon Strategy. European Journal of Education, vol. 40, nr. 3,
10. Jobs, Jobs, Jobs. Creating more employment in Europe. 2004. Report of the Employment Taskforce chaired by Wim Kok,
11. Keeping up the pace oh change, Brussels, COM(2007)803 final,
12. Wallace, Helen (coord.). 2005. Elaborarea politicilor in Uniunea Europeana, Institutul European , Bucuresti.
13. Working together for growth and jobs : A new start for the Lisbon Strategy, Brussels, COM(2005), 24,

14. Modelul social european - Implicatii pentru Romania, Seria Studii de Strategie si Politici.2007.Institutul European, Bucuresti,
15. Marhold, Hartmut.Le „modele europeen” exist-t-il?Analyse des nouvelles parutions scientifiques des annees 2005-2006,
16. Moia, Mihai.2004.Probleme fundamentale ale pietelor de munca in contextul extinderii europene. Cazul Romaniei si Ungariei. Institutul European, Bucuresti
17. Pasti,Vladimir.2006.Noul capitalism romanesc. Editura Polirom, Iasi
18. Planul national de reforma 2007-2010. 2007.Guvernul Romaniei, Bucurest
19. Propunere privind programul comunitar Lisabona 2008-2010,Bruxelles,COM(2007)804 final,
20. Politica sociala, Seria Micromonografii - Uniunea Europeana, Institutul European Bucuresti, 2003
21. Rhodes, Martin.2005.Politica de ocupare in Elaborarea politicilor in Uniunea Europeana, Wallace, Helen(coord.). Institutul European, Bucuresti,
22. Strategic report on the renewed Lisabon Strategy for groath and jobs:launching the cycle(2008-2010),
23. Schutz,Gabriela.Wobmann,Ludger.2006.Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. Analytical Report for de European Commission,
24. The well-being of nations.The role of human and social capital.2001.OECD,Centre for Educational Reaserch and Innovation,
25. The Copenhagen Declaration on enhanced European cooperation in vocational education an trening, 29-30 November 2002,
26. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeana si a Tratatului privind instituirea comunitatii europene, (2007/C 306/01) , Titlul I –II,
27. http://ec.europa.eu/growthandjobs/national-dimension/index_en.htm

28. <http://www.edu.ro/index.php/articles/c416/>, accesat in data de 21.05.2008
29. <http://www.edu.ro/index.php/articles/c486/>, accesat in data de 21.05.2008
30. <http://www.fseromania.ro/down-docs/pnd.pdf>, accesat in data de 21.05.2008
31. <http://www.fseromania.ro/down-docs/pnd.pdf>, accesat in data de 21.05.2008.
32. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid, accesat in data de 13.06.2007.
33. <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/>, accesat in data de 13.06.2007.
34. http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html, accesat in data de 13.06.2007.
35. http://www.oecd.org/departement/0,3355,en_2649_33927_1_1_1_1_1,0.html, accesat in data de 13.06.2007.